

Gamtosauginių akvakultūros veiklos metodų ir formų įvertinimas Lietuvos akvakultūros ūkiuose

Galutinė ataskaita

Parengta pagal 2020 m. rugpjūčio 10 d. sutartį Nr. 8P-20-120 „Konsultavimo paslaugos, skirtos supaprastinto išlaidų apmokėjimo taikymui ir (arba) žuvininkystės veiksmų programų vertinimams“, sudarytą tarp Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos ir UAB ESTEP Vilnius.

TURINYS

LENTELIŲ IR ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	KLAIDA! ŽYMELĖ NEAPIBRĖŽTA.
UŽDUOTIES TIKSLAS IR UŽDAVINIAI	3
1 GALIMŲ TAIKYTI AKVAKULTŪROS METODŲ, KURIE SUDERINTI SU SPECIALIAIS APLINKOSAUGOS POREIKIAIS IR KURIEMS TAIKOMI SPECIALŪS TVARKYMO REIKALAVIMAI DĖL NATURA2000 TERITORIJŲ NUSTATYMO PAGAL DIREKTYVAS 92/43/EEB IR 2009/147/EB, IDENTIFIKAVIMAS.....	5
2 EKSTENSYVIOS AKVAKULTŪROS PRIEMONIŲ, KURIOS VIRŠIJA PRIVALOMĄSIAS PRIEMONES PAGAL ES IR NACIONALINĖS TEISĖS AKTUS, ĮSKAITANT APLINKOS, BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS APSAUGĄ IR GERINIMĄ, TAIP PAT KRAŠTOVAIZDŽIO IR AKVAKULTŪROS TERITORIJŲ VALDYMĄ IR TVARKYMĄ, IDENTIFIKAVIMAS. NAUDOS APLINKAI IR KĄSTŲ SANTYKIO ĮVERTINIMAS	9
3 PEREINAMOJO LAIKOTARPIO (PERĖJIMO NUO ĮPRASTŲ AKVAKULTŪROS GAMYBOS METODŲ PRIE EKOLOGINĖS AKVAKULTŪROS), EKOLOGINĖS AKVAKULTŪROS GAMYBOS (KAIP NUMATYTA TARYBOS REGLAMENTE (EB) NR. 834/2007 IR REMIANTIS KOMISIJOS REGLAMENTU (EB) NR. 710/2009), DALYVAVIMO ES APLINKOSAUGOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOSE (EMAS), ĮSTEIGTOSE PAGAL EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTĄ (EB) NR. 761/2001 POKYČIŲ IR APIMČIŲ, SĄLYGOJANČIŲ PAPILDOMAS SĄNAUDAS IR/ARBA NEGAUTAS PAJAMAS, IDENTIFIKAVIMAS.....	23
3.1 TVARESNAIS GAMYBOS METODAIS UŽAUGINTŲ AKVAKULTŪROS PRODUKTŲ PASIŪLA, PAKLAUSA, PIRMINIO PARDAVIMO KAINOS.....	25
3.2. PARAMOS EKOLOGIŠKAI ŪKININKAUJANTIEMS TEIKIMO ANKSTESNIAIS LAIKOTARPIAIS PATIRTIES IR APLINKOSAUGINIO EFEKTYVUMO ANALIZĖ	28
3.3. KOMPENSAVIMO PRIEMONIŲ TAIKYMO BŪTINUMO, SIEKiant skatinti tvaresnius gamybos metodus, įvertinimas ir galimos pagrindinės paramos teikimo sąlygos, užtikrinančios kompensavimo priemonių efektyvumą.....	30
3.4. DALYVAVIMO ES APLINKOSAUGOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOSE (EMAS) GALIMYBĖS	32
4 KOMPENSACIJŲ SKAIČIAVIMO TVARKA UŽ PAPILDOMAS SĄNAUDAS IR / ARBA NEGAUTAS PAJAMAS	37
5 SUPAPRASTINTO IŠLAIDŲ APMOKĖJIMO UŽ BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS IŠSAUGOJIMO/BŪKLĖS GERINIMO, RŪŠIŲ GAUSINIMO IR NATŪRALIŲ VANDENS TELKINIŲ TARŠOS MAŽINIMO DARBUS TAIKYMO GALIMYBĖS	39

UŽDUOTIES TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Tvenkinių akvakultūros ūkiai ir jų infrastruktūra Lietuvoje buvo kuriami, siekiant ekonominės naudos, buvo skatinama intensyvi gamyba. Šiuo metu ir ateityje bus vis labiau akcentuojama ir tvenkinių akvakultūros teikiamų ekosisteminių paslaugų svarba, įskaitant aplinkos, biologinės įvairovės apsaugą ir gerinimą, taip pat kraštovaizdžio ir tradicinių akvakultūros zonų ypatybių valdymą. Tvenkiniuose auginamų žuvų seklios vandens sistemos patrauklios ir gyvūnams, pvz., paukščiams, kurie apsistoja juose ne tik dėl gerų mitybos sąlygų, bet ir tinkamų veisimuisi buveinių. Kita vertus, gausiai tvenkinių teritorijose besibūriuojantys paukščiai daro nuostolius akvakultūros ūkiams, kadangi naikina (sulesa, sudrasko ir pan.) auginamą žuvies produkciją, lesa pašarus.

Papildomos išlaidos ir (arba) negautos pajamos gali būti patiriamos ir laikantis tam tikrų reikalavimų taikomų Natura2000 teritorijose, kurios buvo įsteigtos įgyvendinant šalies tarptautinius gamtosauginius įsipareigojimus.

Naujai patvirtinta ES politikos sritis „Nuo lauko iki stalo“ (angl. Farm to fork) nustato konkrečius tikslus – pasiekti ženklų ekologinės gamybos akvakultūroje augimą.

Viena iš aplinkosaugos tikslų ir dėl jų įgyvendinimo patiriamų nuostolių mažinimo tvenkinių akvakultūros ūkiuose ir jų suinteresuotumo įgyvendinti gamtosaugines priemones arba pereiti prie ekologinės akvakultūros gamybos metodų didinimo formų yra pagrįstų kompensacinių priemonių taikymas.

Atitinkamos veiklos (išskyrus ekologiškos produkcijos gamybos metodus) buvo remiamos ir iš 2007–2013 m. Europos žuvininkystės (EŽF), ir 2014–2020 m. Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo (EJRŽF) lėšų.

Atsižvelgiant į ateinančiojo 2021–2027 finansavimo laikotarpio tikslus ir uždavinius, reikia nustatyti pagrįstas priemones skirtas: a) aplinkosaugos funkcijas atliekančios akvakultūros (ekosistemines paslaugas teikianti akvakultūra) plėtojimui; b) ekologinės gamybos ir / arba kitų, tvaresnių nei įprastos akvakultūros gamybos metodai (toliau – tvaresni gamybos metodai), skatinimui.

Užduoties tikslas: parengti rekomendacijas dėl efektyvių ir tinkamų akvakultūros teikiamų ekosisteminių paslaugų ir tvaresnių gamybos metodų skatinimo 2021–2027 m. laikotarpiu (remiami veiksmai, kompensacijos apskaičiavimo metodika (įskaitant pagal supaprastintą išlaidų apmokėjimą taikomus dydžius) ir kt.).

Siekiant užduoties tikslo numatytos šios veiklos:

- 1) Identifikuoti galimus taikyti akvakultūros metodus, kurie suderinti su specialiais aplinkosaugos poreikiais ir kuriems taikomi specialūs tvarkymo reikalavimai dėl Natura2000 teritorijų nustatymo pagal direktyvas 92/43/EEB ir 2009/147/EB.
- 2) Identifikuoti ekstensyvios akvakultūros priemones, kurios viršija privalomąsias priemones pagal Europos Sąjungos (ES) ir nacionalinės teisės aktus, įskaitant aplinkos, biologinės įvairovės apsaugą ir gerinimą, taip pat kraštovaizdžio ir akvakultūros teritorijų valdymą ar tvarkymą. Įvertinti jų naudos aplinkai ir kaštų santykį.
- 3) Identifikuoti pereinamojo laikotarpio (perėjimo nuo įprastų akvakultūros gamybos metodų prie ekologinės akvakultūros), ekologinės akvakultūros gamybos (kaip numatyta Tarybos reglamente (EB) Nr. 834/2007 ir remiantis Komisijos reglamentu (EB) Nr. 710/2009), dalyvavimo ES aplinkosaugos vadybos ir audito sistemose (EMAS), įsteigtose pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 761/2001, pokyčius ir apimtis, sąlygojančius papildomas sąnaudas ir / arba negautas pajamas; tvaresniais gamybos metodais užaugintų akvakultūros produktų pasiūlą, paklausą ir pirminio pardavimo kainas; įvertinti kompensavimo priemonių taikymo būtinumą siekiant skatinti tvaresnius gamybos metodus. Nustačius poreikį

taikyti kompensavimo priemones, pasiūlyti pagrindines paramos teikimo sąlygas, užtikrinančias kompensavimo priemonių efektyvumą.

- 4) Įgyvendinant 1–3 užduoties veiklas, atsižvelgti į atliekant „Lietuvos akvakultūros sektoriaus plėtros po 2020 m. gairių parengimo paslaugas“ parengtą akvakultūros sektoriaus aplinkosauginio veiksmingumo vertinimą ir pasiūlytus tolesnius veiksmus, išanalizuoti atitinkamos paramos teikimo ankstesniais laikotarpiais patirtį ir aplinkosauginį efektyvumą, su aplinkosauginių priemonių įgyvendinimu ir ekologine gamyba susijusius akvakultūros įmonių statistinius duomenis ir akvakultūros gamybos procesus ir kitus (tyrėjo vertinimu aktualius) duomenis. Panaudoti ekspertų interviu arba anketinės apklausos metodą. Pasiūlyti objektyvią ir nesudėtingą administravimo atžvilgiu kompensacijų skaičiavimo tvarką (taikant supaprastintą išlaidų apmokėjimą (toliau – SIA)) už papildomas sąnaudas ir / arba negautas pajamas:
 - patirtas įgyvendinant Natura2000 reikalavimus ir (arba) veiklos reikalavimus atitinkamose srityse, susijusiose su direktyvų 92/43/EEB ir 2009/147/EB įgyvendinimu;
 - patirtas taikant ekstensyvios akvakultūros formas, įskaitant aplinkos, biologinės įvairovės apsaugą ir gerinimą, taip pat kraštovaizdžio ir akvakultūros teritorijų valdymą ar tvarkymą;
 - patirtas dėl tvaresnių gamybos metodų taikymo ir / arba perėjimo prie jų.
- 5) Nustatyti SIA, taikant fiksuotuosius vieneto įkainius ir / arba fiksuotąsias sumas ir / arba fiksuotąsias normas, ir nustatyti jų dydžius. Parengti išsamiam skaičiavimo metodui pagrįsti reikalingus aprašus (įskaitant įrodymus, koku pagrindu (kokį būdą taikant) buvo nustatytos fiksuotieji vieneto įkainiai / fiksuotosios sumos / fiksuotosios normas, ir pateikiant jų dydžių atnaujinimo sąlygas).
- 6) Pristatyti ir aptarti tyrimą su (tvenkinių) akvakultūros sektoriaus atstovais užduoties vykdymo eigoje ir pristatyti rezultatus atlikus užduotį.

1 GALIMŲ TAIKYTI AKVAKULTŪROS METODŲ, KURIE SUDERINTI SU SPECIALIAIS APLINKOSAUGOS POREIKIAIS IR KURIEMS TAIKOMI SPECIALŪS TVARKYMO REIKALAVIMAI DĖL NATURA2000 TERITORIJŲ NUSTATYMO PAGAL DIREKTYVAS 92/43/EEB IR 2009/147/EB, IDENTIFIKAVIMAS

Natura2000 tinklas – 26 000 saugomų teritorijų, kurios sudaro penktadalį Europos Sąjungos (ES) sausumos ploto. Tai didžiausias toks tinklas pasaulyje ir jame suteikiama gyvybiškai svarbi apsauga labiausiai nykstančioms Europos augalų ir gyvūnų rūšims ir buveinėms.

Tinklas turi didelį ekonominį poveikį: skaičiuojama, kad Natura2000 tinklo teikiama nauda yra 200 – 300 mlrd. eurų per metus, arba 2–3 proc. ES BVP.

Tinklui Natura2000 įkurti pagrindas paruoštas 1979 m., kai ES priėmė pirmą svarbų gamtos apsaugos teisės aktą – Paukščių direktyvą. Ja saugomi visi ES laukiniai paukščiai – apie 500 rūšių. ES šalys nustato ir saugo vietas, kurios yra ypač svarbios laukiniams paukščiams. Iki šiol nustatyta apie 5 300 specialių apsaugos teritorijų.

1992 m. priimta Buveinių direktyva, pagal kurią ES valstybės narės įpareigosios saugoti nykstančių augalų ir gyvūnų rūšių paplitimo vietas, natūralias ir pusiau natūralias nykstančias buveines. Saugomos teritorijos vadinamos specialiomis saugomomis teritorijomis. Tai yra pagrindinis visos Europos natūralių buveinių ir gyvūnijos bei augalijos apsaugos instrumentas. Saugomų teritorijų tikslas – atsižvelgiant į ekonominius, socialinius, kultūrinius ir regioninius reikalavimus, skatinti biologinės įvairovės palaikymą, prisidėti prie bendro subalansuotos plėtros siekio išlaikyti biologinę įvairovę ir tam tikrais atvejais palaikyti ar netgi skatinti ekstensyvią žmogaus veiklą. Buveinių direktyva taikoma apie 1 500 retų ir pavojuje esančių augalų bei gyvūnų rūšių ir maždaug 230 buveinių tipų, tarp jų – šienaujamas pievas, viržynus ir druskingąsias žemapelkes.

Pagal šias dvi direktyvas įvairiuose geografiniuose regionuose atrenkamos ir į bendrą tinklą sujungiamos saugomos vietovės sudaro saugomų teritorijų ekologinį tinklą Natura2000. Jo tikslas – saugoti visas svarbiausias Europos buveines ir nykstančias rūšis. Buveinių ir Paukščių direktyvos yra privalomi ES teisės aktai. Jų nuostatos perkeliamos į nacionalinę teisę ir turi būti įgyvendintos.

Tinklas Natura2000 jau beveik baigtas kurti. Šiuo metu jam priklauso daugiau kaip 26 000 teritorijų ir tai yra didžiausias koordinuojamas saugomų teritorijų tinklas pasaulyje. Tinklas Natura2000 užima 18 proc. ES sausumos teritorijos ir nemažus aplinkinių jūrų plotus.

Natura2000 nėra tiesiog saugomų gamtos draustinių tinklas. Juo pripažįstama, kad žmonėms ir gamtai geriausia veikti drauge, ir siekiama ne atsisakyti ekonominės veiklos, o užtikrinti, kad ji netrukdytų saugoti vertingų rūšių ir buveinių.

Lietuvoje yra 84 paukščių apsaugai svarbios teritorijos, kurių bendras plotas užima 6 585,6 kv. km, 107 buveinių apsaugai svarbios teritorijos ir 373 vietovės, atitinkančios gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, kurių bendras plotas – 7 247,5 kv. km. Bendras pagal abi ES direktyvas nustatytų Natura2000 teritorijų plotas yra 9 651 kv. km. (iš jo 1 183 kv. km – jūros teritorija). Žemės ploto dalis, kurią užima buveinių apsaugai svarbios teritorijos, sudaro 10,2 proc. šalies ploto, atitinkamai – paukščių apsaugai svarbios teritorijos – 8,7 proc. Iš viso ekologinio tinklo Natura2000 teritorijos dengia 13 proc. šalies ploto.

Lietuvoje 2020 m. pirmą kartą buvo atlikta Natura2000 tinklo socialinės ekonominės naudos vertinimo studija¹. Apskaičiuota, jog Natura2000 tinklo teritorijų sukuriamą socialinę ekonominę nauda valstybei

¹ https://naturalit.lt/wp-content/uploads/2020/10/BGI_VSTT_Natura-2000_Galutine-vertinimo-ataskaita_20200916-suekspertu-parasais.pdf, <https://naturalit.lt/nepriklausoma-studija-saugoti-natura-2000-tinklo-teritorijas-yra-ekonomiskai-naudinga/>

siekia apie 105 mln. Eur per metus ir daugiau nei dvigubai viršija tiesiogines sąnaudas, kurias daugiausia sudaro žemės savininkų prarandamos pajamos dėl galiojančių veiklos apribojimų ir išlaidos paties tinklo priežiūrai bei monitoringui.

Lietuvoje 2021 m. duomenimis keturios tvenkininės akvakultūros įmonės patenka į Natura2000 tinklą. Tvenkininės akvakultūros tvenkinių plotas Natura2000 ir saugomose teritorijose užima 1800 ha plotą. Iš jų trijų tvenkininės akvakultūros ūkių teritorijos specialiai buvo paskelbtos saugomomis, kadangi atitiko paukščių apsaugai svarbių teritorijų kriterijus. Tai UAB „Birvėtos tvenkiniai“, UAB „Vasaknos“ (dalis), UAB „Raseinių žuvininkystė“ (Alsos ir Paupio tvenkinių kompleksai) bei UAB „Kintai“. Visi minėti tvenkininės akvakultūros ūkiai yra ypač svarbūs perinčių bei migruojančių paukščių rūšių apsaugai.

Atskirai reikėtų paminėti UAB „Birvėtos tvenkiniai“. Šios saugomos teritorijos priskyrimo Natura 2000 tinklui tikslas, be perinčių gulbių giesmininkių (*Cygnus cygnus*), yra švygždos (*Porzana porzana*), griežlės (*Crex crex*), gaiduko (*Philomachus pugnax*), mažųjų kirų (*Larus minutus*) bei migruojančių baltakakčių žąsų (*Anser albifrons*) sankaupų vietų apsauga.

UAB „Kintai“ ūkis ypač svarbus migruojantiems arba besišeriantiems vandens bei tilvikiniams paukščiams.

Tvenkininės akvakultūros ūkių apklausos duomenimis, Natura2000 ir saugomose teritorijose veiklą vykdančios tvenkininės akvakultūros ūkiai dėl specialių aplinkosaugos poreikių patiria:

- daugiau žalos dėl paukščių sulesamos žuvies ir pašarų (ribojamas ir/ar draudžiamas paukščių populiacijos reguliavimas);
- praranda pajamas dėl didesnių veiklos ribojimų (ribojimai apgyvendinimo, maitinimo, edukacijų, renginių veikloms);
- patiria papildomas išlaidas dėl ribojimų naudoti pigesnius alternatyvius energijos šaltinius (pvz. saulės energiją ir pan.).

Parama taikantiems akvakultūros metodus, kurie suderinti su specialiais aplinkosaugos poreikiais ir kuriems taikomi specialūs tvarkymo reikalavimai dėl Natura2000 teritorijų nustatymo pagal direktyvas 92/43/EEB ir 2009/147/EB 2015-2020 m. laikotarpiu buvo teikiama pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programos antrojo Sąjungos prioriteto „Aplinkosaugos požiūriu tvarios, efektyviai išteklius naudojančios, inovacinės, konkurencingos ir žiniomis grindžiamos akvakultūros skatinimas“ priemonės „Aplinkosaugos funkcijas atliekanti akvakultūra“ įgyvendinimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. 3D-744² (toliau Taisyklės).

Didžiausia galima paramos suma pagal Taisyklės vienam pareiškėjui per visą 2015–2020 metų laikotarpį apskaičiuojama pagal formulę:

$$Y = m \times (110 \text{ Eur} \times ha1 + 60 \text{ Eur} \times ha2),$$

kur:

Y – didžiausia galima paramos suma pagal Priemonę vienam pareiškėjui, Eur;

m – įsipareigojimų laikymosi metų skaičius (5, 6 m.) nurodomas paramos paraiškoje;

ha1 – pareiškėjo pasirinktais metais (pasirenkami vieni iš trijų metų, buvusių prieš paramos paraiškos pateikimo metus) ŽŪIKVC deklaruotas įveistų akvakultūros tvenkinių plotas, ha;

ha2 – kartu su paramos paraiška pateiktuose dokumentuose pagrįstas akvakultūros tvenkinių, kurie patenka į Natura2000 teritoriją, plotas, ha.

Už kiekvienus įsipareigojimų ir veiklą vykdymo metus apskaičiuojama paramos suma susideda iš šių dalių:

² <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8ba726e06c2711e5906bc3a96c765ff4/asr>

- kompensacijos už faktiškai atliktus gamtotvarkos plane numatytus gamtotvarkos darbus (konkrečiame ūkyje vykdytinų gamtotvarkos darbų apimtys, konkrečios jų įgyvendinimo vietos nurodomos ir laukiamas gamtosauginis efektas pagrindžiamas gamtotvarkos plane);
- kompensacijos už laukinių vandens paukščių padarytą žalą, kuri apskaičiuojama pagal formulę:

$$K = (RP \times 10,7 \text{ proc.} + SP \times PV \times 8,1 \text{ proc.}) \times 0,4,$$
kur:
K – kompensacija už vandens paukščių padarytą žalą akvakultūros ūkiui, Eur;
RP – per ataskaitinius metus realizuotos savo užaugintos produkcijos vertė, Eur;
SP – ataskaitiniais metais sunaudotų pašarų kiekis, t;
PV – įmonės įsigytų ir sunaudotų pašarų žuvims vidutinė vertė, Eur/t (jei pašarus paramos gavėjas užsiaugina ūkio būdu, tai PV – pašarų žuvims vidutinė rinkos vertė, Eur/t).

Vienam paramos gavėjui skiriama paramos suma per metus negali sudaryti daugiau kaip 50 proc. paramos gavėjo ataskaitinių metų akvakultūros veiklos pajamų.

Kasmet už laukinių vandens paukščių padarytą žalą išmokėta paramos dalis turi sudaryti ne mažiau kaip 20 proc., bet negali viršyti 50 proc. tiems metams apskaičiuotos galimos paramos sumos.

Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenimis, Natura2000 ir saugomose teritorijose veiklą vykdančioms tvenkininėms akvakultūros ūkiams už gamtotvarkos priemonių įgyvendinimą ir už paukščių padarytą žalą 2015-2020 m. buvo išmokėta 2,6 mln. Eur paramos. Tai sudarė 45,3 visiems ūkiams išmokėtos paramos. Skirtinguose ūkiuose parama už gamtotvarkos priemonių įgyvendinimą ir paukščių padarytą žalą pasiskirstė atitinkamai 62,8 ir 37,2; 71,0 ir 29,0; 63,9 ir 36,1; 63,3 ir 36,7 proc.

Natura2000 ir saugomose teritorijose veiklą vykdančių tvenkininėms akvakultūros ūkių apklausa parodė, kad 2015-2020 m. taikyta patiriamos žalos kompensavimo praktika kompensavo tik dalį jų patiriamos žalos, kas tvenkininėms akvakultūros ūkiams sudarė sunkumų atlikti aplinkosaugos funkcijas Natura2000 ir saugomose teritorijose. Minėtose teritorijose tvenkininę akvakultūrą plėtojančių ūkių vykdytų tyrimų duomenimis, kasmet patiriama apie 300 tūkst. Eur vertės paukščių padaroma žala. Natura2000 ir saugomose teritorijose veiklą vykdančių tvenkininėms akvakultūros ūkių nuomone, 2021-2027 m. laikotarpiu kasmet numatytą paramos voką, kuris turėtų siekti apie 300 tūkst. Eur, reiktų paskirstyti tvenkininėms akvakultūros ūkiams už patiriamą žalą dėl aplinkosaugos funkcijų įgyvendinimo pagal faktiškai patiriamus nuostolius, remiantis kasmet atliekamais nuostolių nustatymo tyrimais bei juos pagrindžiančiais dokumentais. Jei faktiškai nustatytų nuostolių suma viršys paramos voko metams sumą, nustatyta metinė paramos suma kiekvienam ūkiui bus proporcingai mažinama.

Natura2000 ir saugomose teritorijose veiklą vykdančių tvenkininėms akvakultūros ūkių apklausos duomenys, diskusijų su Lietuvos ornitologų draugijos, Lietuvos gamtos fondo gamtosaugos specialistais/ ekspertais rezultatai parodė, kad Natura2000 ir saugomose teritorijose reikia tęsti 2015-2020 m. vykdytus paramos lėšomis remiamus gamtotvarkos darbus taip užtikrinant jų tęstinumą ir sudarant prielaidas ilgalaikiam teigiamam poveikiui pasiekti saugant biologinę įvairovę, gerinant jos būklę, gausinant rūšis ir mažinant natūralių vandens telkinių taršą. Be to, įvertinus ornitologų ir Lietuvos gamtos fondo ekspertų siūlymus, 2015-2020 m. remtinas priemonių sąrašas papildytas ir naujomis priemonėmis (žr. 1 Klaida! Nerastas nuorodos šaltinis.).

1 lentelė. 2023-2027 m. finansavimo laikotarpiu siūlomų remti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo darbų* sąrašas

Reguliariai vykdytini darbai			
Vykdomi		Naujai siūlomi vykdyti	
būtinai	rekomenduojami (poreikis pagrindžiamas gamtotvarkos plane)	būtinai	rekomenduojami (poreikis pagrindžiamas gamtotvarkos plane)

1. Pylimų ir tvenkinių pakrančių (nuo pylimo šlaito viršaus iki vandens) šienavimas 2. Pievų šienavimas 3. Krūmų (ir jų atžalų) iškirtimas pakrantėse ir ant pylimų 4. Medžių ir krūmų (ir jų atžalų) iškirtimas bei aukštosios žolės šienavimas salose	1. Biologinei įvairovei nepatrauklių nendrynų išpjovimas (sunaikinimas)	1. Ankstesniais metais įrengtų plaukiojančių salų-plaustų priežiūra/remontas	1. Atvirų juostų nendrynuose išpjovimas 2. Įrengtų stacionariųjų gaudyklių plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti kontrolė ir priežiūra 3. Neužpildytų vandeniu tvenkinių palikimas paukščių veisimosi sezonu ir jų sanitarinis paruošimas 4. Tvenkinių dugno kalkinimo darbai 5. Akvakultūros ūkio vandens išleidimo kanalų, atliekančių nusodintuvo funkciją, valymas 6. Organinės taršos sulaikymo nusodintuvų valymas 7. Ankstyvas tvenkinių, skirtų šiųmetukų auginimui, užpildymas vandeniu
Vienkartiniai darbai			
Vykdomi		Naujai siūlomi vykdyti	
būtinai	rekomenduojami (poreikis pagrindžiamas gamtotvarkos plane)	būtinai	rekomenduojami (poreikis pagrindžiamas gamtotvarkos plane)
1. Plaukiojančių salų-plaustų žuvėdroms įrengimas	1. Naujų nuolatinių salų suformavimas 2. Inkilų su apsauga nuo plėšrūnų įrengimas 3. Užpelkėjusių kanalų valymas ir dumblo nusėdintuvų valymas 4. Užpelkėjusių tvenkinio zonų valymas durpiniuose dirvožemiuose 5. Užpelkėjusių tvenkinio zonų valymas ne durpiniuose dirvožemiuose 6. Pylimų tvirtinimo darbai	-	1. Stacionariųjų gaudyklių plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti įrengimas 2. Papildomų dirbtinių nepratekamų vandens telkinių, tinkamų varliagyviams gyventi, sukūrimas 3. Vandens hidrotechninių įrenginių pralaidų – „vienuolių“ rekonstrukcijos darbai

Tik Natura2000 teritorijose vykdytini darbai	
Grunto tankinimo darbai	Skirti užtikrinti tinkamą hidrologinį režimą. Veiklos gamtosaugos efektas turi būti pagrįstas gamtotvarkos plane, o techniniai sprendimai – techniniuose projektuose.
Tvenkinių užpildymo vandeniu ir vandens išleidimo sistemų modernizavimas	Skirta užtikrinti tinkamą hidrologinį režimą. Veiklos gamtosaugos efektas turi būti pagrįstas gamtotvarkos plane, o techniniai sprendimai – techniniuose projektuose.
Dumblo nusėdintuvų ir kitų išleidžiamo vandens kokybę gerinančių statinių ir įrenginių įrengimas	Skirta natūralių vandens telkinių taršos mažinimui. Veiklos gamtosaugos efektas turi būti pagrįstas gamtotvarkos plane, o techniniai sprendimai – techniniuose projektuose.

*konkretus ūkis privalo pagrįsti pasirenkamų įgyvendinti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo priemonių skaičių, jų įgyvendinimo konkrečią vietą, efektą, atsižvelgiant į konkrečiame ūkyje biologinę įvairovę kuriančias paukščių ir/ar varliagyvių rūšis.

Šaltinis: 2021-2027 m. tęstinių priemonių sąrašas suformuotas, remiantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. 3D-744. Naujos priemonės siūlomos, remiantis Lietuvos ornitologų draugijos, Lietuvos gamtos fondo, socialinių partnerių siūlymais/vertinimais.

2 EKSTENSYVIOS AKVAKULTŪROS PRIEMONIŲ, KURIOS VIRŠIJA PRIVALOMĄSIAIS PRIEMONĖS PAGAL ES IR NACIONALINĖS TEISĖS AKTUS, ĮSKAITANT APLINKOS, BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS APSAUGĄ IR GERINIMĄ, TAIP PAT KRAŠTOVAIZDŽIO IR AKVAKULTŪROS TERITORIJŲ VALDYMĄ IR TVARKYMĄ, IDENTIFIKAVIMAS. NAUDOS APLINKAI IR KĄSTŲ SANTYKIO ĮVERTINIMAS

Žuvininkystės tvenkiniai yra žmogaus sukurtos ekosistemos. Dažniausiai tai palyginti didelio ploto, seklūs, turtingi maisto vandens telkiniai atvirose ar pusiau atvirose vietovėse. Tyrėjai pažymi, kad³ didžiausią gamtosauginę vertę dažniausiai turi žuvininkystės tvenkiniai, įkurti paukščių migracijų keliuose, greta svarbių šlapžemių ar buvusių pelkių vietoje. Čia ne tik pavasarinių ir rudeninių migracijų metu susikaupia gausios vandens ir pelkių paukščių sankaupos, taip pat gausu čia besimaitinančių plėšriųjų paukščių. Kai kurie tvenkininės žuvininkystės ūkiai yra ir svarbios retųjų paukščių perėjimo vietos, tame tarpe įrašytų į Europos Sąjungos (ES) Tarybos direktyvos dėl laukinių paukščių apsaugos 79/409/EEB (toliau Paukščių direktyva) saugomų rūšių sąrašus (I-ą priedą). Kai kurie žuvininkystės tvenkiniai taip pat svarbūs kaip ES svarbos kūmučių (*Bombina bombina*), skiauterėtojo tritono (*Lissotriton vulgaris*) bei 10 kitų, Europos mastu saugomų varliagyvių rūšių, o taip pat žinduolių – ūdrų (*Lutra lutra*) veisimosi vietos. Minėtos trys rūšys yra įtrauktos į ES Buveinių direktyvos II-ą priedą, t. y. rūšys, kurių apsaugai būtina įgyvendinti tam skirtas priemonės, kad užtikrinti palankią jų apsaugos būklę. Žuvininkystės ūkiuose šiuo metu sutinkama reikšminga (arba netgi didžioji) Lietuvos raudonosios knygos ir Europos Sąjungos svarbos saugomų paukščių rūšių populiacijų dalis Lietuvoje. Minėtos tendencijos būdingos ir kitoms regiono šalims – Čekijai, Lenkijai, Latvijai ir Baltarusijai, o šių tendencijų priežastys tokios pačios, kaip ir Lietuvoje – didelių žuvininkystės ūkių palyginti tolygus pasiskirstymas šalyje, didelis vieno komplekso plotas (lyginant su natūraliais sekliais vandens telkiniais) ir jų santykinis natūralumas. Svarbu paminėti, jog žmogaus sukurti akvakultūros ūkiai kompensuoja nusiausintų šlapžemių trūkumą, tuo būdu didindami jų svarbą biologinei įvairovei bei aplinkos apsaugos būklei bei jos kokybei. Lyginant su kitomis akvakultūros šakomis (uždaros sistemos, žuvų auginimas varžose ir pan.), kurios nesukuria tokių palankių sąlygų biologinei įvairovei bei neformuoja palankių sąlygų aplinkai dėl kaupiamo perteklinio potvynių vandens, mikroklimatinių sąlygų kūrimo ir t. t., tradiciniai akvakultūros ūkiai yra nepaprastai svarbūs biologinei įvairovei bei visai eilei saugomų paukščių, žinduolių bei varliagyvių rūšių, kas svarbu užtikrinti jų nacionalinių populiacijų palankią apsaugos būklę, ko reikalauja nauja ES Biologinės įvairovės strategija 2030, o taip pat šalies įsipareigojimai įgyvendinant ES Paukščių bei Buveinių direktyvų reikalavimus.

Iš viso tvenkininės žuvininkystės ūkiuose iki 2020 metų aptiktos 29 paukščių rūšys, įrašytos į Lietuvos raudonosios knygos sąrašus, o taip pat 20 rūšių, įtrauktų į Paukščių direktyvos I-ą priedą. Kai kurių minėtų rūšių reikšminga populiacijos dalis sutinkama būtent žuvininkystės tvenkiniuose. Pavyzdžiui, daugiau nei 40 % gulbės giesmininkės (*Cygnus cygnus*) ir daugiau nei 30 % rudakaklio ir juodakaklio kragų (*Podiceps griseigena*, *P. nigricollis*) bei mažųjų kirų (*Larus minutus*) šalies perinčios populiacijos sutinkama žuvininkystės ūkiuose. Žuvininkystės ūkiuose taip pat užfiksuota daugiau nei pusė visų mažųjų baublių (*Ixobrychus minutus*) registracijų, be to, su jais siejamas daugiau nei pusė šalies didžiųjų apuokų (*Bubo bubo*) ir jūrinių erelių (*Haliaetus albicilla*) sėkmingas įsikūrimas ir tolimesnis veisimasis. Žuvininkystės tvenkiniai taip pat sudaro palankias mitybines sąlygas bene visoms aplinkiniuose miškuose perinčioms juodųjų gandrų (*Ciconia nigra*) ir erelių žuvininkų (*Pandion haliaetus*) poroms, kurios reguliariai maitinasi tvenkiniuose.

Vertinant žuvininkystės ūkių svarbą retų ir nykstančių paukščių rūšių paplitimui bei įtaką jų pasiskirstymo šalyje ypatumams, būtina pažymėti, kad praktiškai visų saugomų kragų ir ančių, o taip pat didžiųjų baublių (*Botaurus stellaris*), gulbių giesmininkių, pilkųjų žąsų (*Anser anser*), nendrinų

³ Liutauras Raudonikis. Lietuvos tvenkininės žuvininkystės (akvakultūros) ūkių aplinkosauginės svarbos analizė ir vertinimas. Lietuvos ornitologų draugija. Vilnius, 2021.

lingių (*Circus aeruginosus*) ir juodųjų žuvėdrų (*Chlidonias niger*) perinčios populiacijos tolygus pasiskirstymas siejamas su žuvininkystės tvenkiniais.

Panaši situacija yra ir su migruojančiais paukščiais: žuvininkystės ūkiai, išsidėstę nuo paties rytinio pakraščio (Birvėtos) iki vakarinių šalies pakrančių (Kintai), suformuoja gana tankų tinklą seklių vandenių, kurie yra ypač patrauklūs migruojantiems paukščiams. Vieni čia apsistoja poilsui, kadangi mažai lankomi tvenkiniai užtikrina ramybę, kiti formuoja šėrimosi sankaupas (gulbė nebylė, rudgalvė antis ir kt.), tretiesiems migrantams tai ypač svarbi mitybinė teritorija (antys, tilvikai). Ypač palankios sąlygos susiformuoja vasaros pabaigoje – rudens pradžioje, kuomet žuvininkystės tvenkiniai yra nuleidžiami produkcijos surinkimui. Tuomet čia susirenka tūkstantiniai mišrūs įvairių tilvikinių paukščių, ančių, kirų būriai. Kadangi ūkiai gyvuoja ne vieną dešimtmetį, panašu, kad šios mitybinės teritorijos migraciniame kelyje tapo žinomos traukiantiems paukščiams ir jie čia tinkamu laiku kasmet pasirodo didžiuliais būriais.

Tačiau žuvininkystės ūkių gamtosauginė svarba priklauso nuo juose vykdomos ūkinės veiklos. Nepakankamai tvarkomų tvenkinių pakrantės užželia krūmais ir medžiais, nendrėmis ar kita šiurkščiąja viršvandenine augalija, ir tampa nepatrauklūs vandens ir pelkių paukščiams, saugomiems varliagyviams, kuriems reikalingi atviri, gerai išildytomis pakrantėmis ir turtingi maisto ištekliais vandens telkiniai. Įrengiant tvenkinius suformuotos salos yra svarbios perintiems vandens paukščiams tik tol, kol jos nėra užžėlusios aukštąja žoline augalija ar krūmais.

Apibendrinant, galima teigti, kad visi akvakultūros ūkių tvenkinių kompleksai, turimais duomenimis, yra svarbūs paukščių ir visos biologinės įvairovės apsaugai, kadangi skirtinguose ūkiuose susiformuoja tinkamos sąlygos skirtingoms paukščių rūšims veistis arba apsistoti migracijų metu. Vieną svarbą šiuo metu yra didesnė, kitų mažesnė, tačiau įgyvendinus atitinkamas tvarkymo priemones, t. y. suformavus tinkamas sąlygas, praktiškai kiekviename ūkyje gali rasti prieglobstį išskirtinės svarbos paukščių populiacijos. Iš kitos pusės, nevykdant specialių buveinių priežiūros ar formavimo darbų, dabartinė svarba gali greitai sunykti dėl pasikeitusių aplinkos sąlygų, nepaisant 2007 – 2013 metais įgyvendintų gamtotvarkos priemonių. Čia pavyzdys gali būti rudgalvių kirų kolonijų išnykimas apžėlus saloms, kragų išnykimas dėl sutankėjusių nendrynų ir pan. Ir atvirkščiai, intensyviai ūkininkaujant, neretai sunaikinamos svarbios buveinės (nukasami nendrynai vandenyje, užtvindomos salos ir pan.), todėl nykstančios rūšys palieka šias teritorijas. Todėl buveinių tvarkymo darbai turi būti tinkamai apgalvoti, pasiūlyti ir suplanuoti specialistų, nes tik tuo atveju jie duoda teigiamą efektą ir lėšos naudojamos efektyviai.

Tačiau žuvų auginimo patys patiria faunos, kuriai jie sukūrė sąlygas klestėti, daromą žalą. Taip yra todėl, kad svarbiomis žuvų auginimo tvenkinių patrauklumo paukščiams priežastimis be natūralių – nedidelis gylis ir gera natūrali mitybinė bazė – yra ir didelė įvairaus amžiaus auginamų žuvų koncentracija bei gausiai žuvims beriami dirbtiniai pašarai. Didelė paukščių koncentracija ir tiesioginiai elgesio stebėjimai nepalieka abejonių, kad jie maitinasi tiek žuvų pašarais, tiek pačiomis žuvimis.

FAO jau 1989 m. EIFAC darbinės grupės pranešime Romoje buvo apžvelgta informacija apie paukščių daromą žalą akvakultūros produkcijai, išvardintos pagrindinės žalą darančios rūšys. Šioje ataskaitoje gana aiškiai suformuluoti visi problematiniai klausimai, pagrindžiant iškeltus teiginius visų šalių – dalyvių patirtimi. Minėtame dokumente išvardintos problemos, t. y. nurodyta potenciali ir realiai daroma paukščių žala, suskirstyta į tris grupes: a. žuvlesių paukščių daroma žala tiesiogiai ištekliais; b. daroma žala žuvų mitybinei bazei, šiuo atveju papildomiems pašarais; c. žala dėl platinamų ligų. Be to, paprastai vandens paukščių žala neapsiriboja vien tik tiesioginiu žuvies ar žuvų pašarų sunaudojimu. Tam tikras paukščių stvertų žuvų skaičius išsprūsta, bet žuvis būna sužalota ir dėl to vėliau žūva dėl infekcijos ar tampa netinkamomis prekybai bei nepatrauklios vartotojui. Žolėdžiai paukščiai ne tik minta žuvų pašarais, bet ir naikina dugno augaliją. Dėl to drumsčiamas vanduo, lėtėja fotosintezė, dėl ko silpniau vystosi dugno augalija ir jaučiamas deguonies trūkumas šiltuoju laikotarpiu. Natūralios augalijos dalis yra tiek kai kurių žuvų maistas, tiek substratas, reikalingas bestuburiams gyvūnams (vabzdžių lervoms, moliuskams, vėžiagyviams) veistis. Be to, gyvūnėdžiai paukščiai patys sulesia daug gyvūnų, kurie sudaro žuvų ir ypač jų jauniklių natūralią mitybinę bazę. Drumsčiant vandeni, blogėja jo

fizinės-cheminės savybės, sukelti dugne nusėdę biogeninės medžiagos, taršalai ir patogeniniai organizmai.

Taigi, tyrėjai pažymi, kad akvakultūros ūkiai:

- daro teigiamą poveikį paukščių, varliagyvių bei nykstančių žinduolių (ūdrų) populiacijoms, nedarydami joms jokio neigiamo poveikio (lyginant su žvejybos metu tinkluose žūstančiais paukščiais, ruoniais ir kitais jūriniais žinduoliais);
- sudaro palankias galimybes rekreacijai (paukščių stebėjimas, edukacija, mėgėjiška žūklė);
- daro teigiamą poveikį klimato kaitai (gamybos metu labai maža CO₂ emisija, mažas vandens poreikis gaminti produkcijos 1 kg, aukšta pašarų konversija/įsisavinimas gaminant 1 kg produkcijos);
- nėra neigiamo poveikio natūraliems žuvų ištekliais;
- kompensuoja melioracijos metu sunaikintų seklių šlapynių svarbą/trūkumą žemės ūkio kraštovaizdyje;
- didina vietos žmonių užimtumą kaimo vietovėse ir visoje šalies teritorijoje.

Reikia akcentuoti, kad be aplinkosauginės naudos, akvakultūros ūkiai kaimo vietovėse atlieka svarbų vaidmenį, kuriant darbo vietas ir didinant veiklos įvairovę, tačiau dėl didelių veiklos sąnaudų ir didelės priklausomybės nuo gamtinių sąlygų, o taip pat dėl paukščių daromos žalos, šių ūkių savarankiškos plėtros galimybės yra ribotos. Kol kas nepakankamai išnaudojama jų aplinkosauginė vertė gamtos pažintiniam turizmui organizuoti.

Todėl, tiek 20017-2013, tiek 2014-2020 m. laikotarpiu buvo teikiama parama aplinkosaugos funkcijas atliekančiai akvakultūrai ir buvo siekiama⁴:

- skatinti akvakultūros formas, apimančias aplinkos, gamtos išteklių, genetinės įvairovės apsaugą ir gaminamų produktų kokybės gerinimą;
- mažinti žuvlesių paukščių daromą žalą žuvų augintojams;
- skatinti ekologinės žuvininkystės plėtrą.

Remiamos veiklos:

1. akvakultūros metodai, kurie suderinti su specialiais aplinkosaugos poreikiais, ir metodai, kuriems taikomi specialūs tvarkymo reikalavimai dėl Natura2000 teritorijų nustatymo pagal 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvą 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 15 skyrius, 2 tomas, p. 102), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES (OL 2013 L 158, p. 193) ir 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL 2009 L 20, p. 7), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2013 m. gegužės 13 d. Tarybos direktyva 2013/17/ES (OL 2013 L 158, p. 193);

2. akvakultūros veikla, kuri susijusi su aplinkos, biologinės įvairovės išsaugojimu ir gerinimu, taip pat kraštovaizdžio ir tradicinių akvakultūros zonų elementų tvarkymu.

- Paramos sudedamos dalys:
 - ✓ kompensacija už faktiškai atliktus gamtotvarkos plane numatytus gamtotvarkos darbus,
 - ✓ kompensacija už laukinių vandens paukščių padarytą žalą.

Nacionalinės mokėjimo agentūros (NMA) duomenimis, gamtotvarkos planus 2015-2020 m. įgyvendino 18 tvenkininės akvakultūros ūkių ir įmonių (žr. 2 lentelę).

⁴ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas dėl Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programos antrojo sąjungos prioriteto „Aplinkosaugos požiūriu tvarios, efektyviai išteklius naudojančios, inovacinės, konkurencingos ir žiniomis grindžiamos akvakultūros skatinimas“ priemonės „aplinkosaugos funkcijas atliekanti akvakultūra“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo (2015 m. spalio 6 d. Nr. 3D-744).

2 lentelė. Gamtotvarkos planų įgyvendinimo tvenkininės akvakultūros ūkiuose 2015-2020 m. rezultatai

Rodiklis	Rezultatas
Tvenkinių plotas, už kurį skirta parama, ha	9 523,95
Apskaičiuota mokėtina suma per laikotarpį, Eur	6 509 191,00
Mokėtina suma per laikotarpį, Eur	5 769 357,0
iš jos už gamtotvarką, Eur	4 022 061,00
paukščių padarytą žalą, Eur	1 747 296,00
Mokėtina suma per laikotarpį, proc.	100,0
iš jos už gamtotvarką, proc.	69,7
paukščių padarytą žalą, proc.	30,3
Mokėtina suma per laikotarpį už gamtotvarką, Eur/ha	
ne Natura2000 teritorijų tvenkininės akvakultūros ūkiuose	377,56
Natura2000 teritorijų tvenkininės akvakultūros ūkiuose	502,75
Mokėtina suma vidutiniškai per metus (6 metų laikotarpiu) už gamtotvarką, Eur/ha	
ne Natura2000 teritorijų tvenkininės akvakultūros ūkiuose	62,93
Natura2000 teritorijų tvenkininės akvakultūros ūkiuose	83,80

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra.

Parama buvo teikiama pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programos antrojo Sąjungos prioriteto „Aplinkosaugos požiūriu tvarios, efektyviai išteklius naudojančios, inovacinės, konkurencingos ir žiniomis grindžiamos akvakultūros skatinimas“ priemonės „Aplinkosaugos funkcijas atliekanti akvakultūra“ įgyvendinimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. 3D-744⁵ (toliau Taisyklės). Trumpas paramos teikimo principų aprašymas pateiktas šios ataskaitos 2 skyriuje.

Ši paramos kryptis turėtų išlikti ir būti dar labiau sustiprinta ir 2023-2027 metų laikotarpiu (žr. 2Klaida! Nerastas nuorodos šaltinis.), kartu atsižvelgiant į ES keliamus „Žaliojo kurso“ bei „2030 m. ES Biologinės įvairovės išsaugojimo strategijos“ tikslus.

Ekstensyvios akvakultūros priemonėms nustatyti analizuoti nacionaliniai teisės aktai:

- Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas dėl Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014–2020 metų veiksmų programos antrojo sąjungos prioriteto „Aplinkosaugos požiūriu tvarios, efektyviai išteklius naudojančios, inovacinės, konkurencingos ir žiniomis grindžiamos akvakultūros skatinimas“ priemonės „aplinkosaugos funkcijas atliekanti akvakultūra“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo (2015 m. spalio 6 d. Nr. 3D-744);
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl institucijų, atsakingų už Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2014-2020 metų veiksmų programos valdymą ir kontrolę, paskyrimo (2014 m. rugsėjo 3 d. Nr. 907);
- Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl paviršinių vandens telkinių tvarkymo reikalavimų aprašo patvirtinimo (2014 m. gruodžio 16 d. Nr. D1-1038);
- Aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus įsakymas dėl rekomendacijų paviršinių vandens telkinių tvarkymo reikalavimų aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. gruodžio 16 d. įsakymu Nr. D1-1038 „Dėl paviršinių vandens telkinių tvarkymo reikalavimų aprašo patvirtinimo“, 2 priede nustatytiems reikalavimams įgyvendinti patvirtinimo (2015 m. balandžio 1d. Nr. AV-83);

⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/8ba726e06c2711e5906bc3a96c765ff4/asr>

- Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2012 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. D1-590/3D-583 „Dėl Dirbtinių nepratekamų paviršinių vandens telkinių įrengimo ir priežiūros aplinkosaugos reikalavimų aprašo patvirtinimo“;
- Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl tvenkinių naudojimo ir priežiūros tipinių taisyklių (LAND 2-95) patvirtinimo (1997 m. birželio 25 d. Nr. 109) – netaikoma žuvininkystės tvenkiniams;
- Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (1993 m. lapkričio 9 d. Nr. I-301));
- Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo (2004 m. kovo 15 d. Nr. 276);
- Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymas (2019 m. birželio 6 d. Nr.XIII-2166).

Taip pat atlikti interviu su:

- Lietuvos ornitologų draugijos, Lietuvos gamtos fondo gamtosaugos specialistais/ ekspertais;
- Aplinkos apsaugos agentūros (AAA), Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos (VSTT) specialistais;
- akvakultūros ūkius, įmones atstovaujančios asociacijos atstovais.

2023-2027 m. finansavimo laikotarpiu siūlomų remti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo darbų sąrašas ir jų naudos trumpa analizė pateikta 3 lentelėje.

3 lentelė. 2023-2027 m. finansavimo laikotarpiu siūlomų remti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo darbų* sąrašas ir jų nauda paukščių ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui

Eil. Nr.	Pavadinimas	Nuostata dėl įgyvendinimo	Nauda paukščių** ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui	Įgyvendinimo sąlygos
I. Reguliariai vykdytini darbai				
1.	Pylimų ir tvenkinių pakrančių (nuo pylimo šlaito viršaus iki vandens) šienavimas	Būtina priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 8-9, 11, 17, 19, 20, 22-25, 31, 34, 35-36, 39-40, 43, 47, 54, 60-62, 66, 84, 87, 90-91, 95-98, 101-103, 112-113, 118-119, 123-124, 126. <i>Varliagyvių rūšys:</i> Raudonpilvė kūmutė, Balinis vėžlys, Žalioji rupūžė, Pilkoji rupūžė, Nendrinė rupūžė, Rudosios varlės (Smailiasnukė varlė, Pievinė varlė), Žaliosios varlės (Mažoji kūdrinė varlė, Didžioji kūdrinė varlė, Ežerinė varlė).	Užtikrina atvirų buveinių palaikymą vandens telkinio pakraštyje, kas svarbu daugumai vandens paukščių, tačiau nebūtina daugumai žuviesių. Visoje pakrantėje turi būti pašalinta žolinė augalija (nušienauta arba išvežta). Pilnas šienavimas vykdomas po paukščių veisimosi sezono ir pagrindinio varliagyvių neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d. arba vykdomas etapais: pirmuoju (nuo liepos 1 d.) šienaujama paliekant bent 20 proc. nenušienauto pylimų ploto kuo arčiau tvenkinio. Tokiu atveju šis plotas nušienaujamas vėliau (po rugpjūčio 1 d.).
2.	Pievų šienavimas	Būtina priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 8-9, 11, 17, 19, 20, 22-25, 31, 34, 35-36, 39-40, 43, 47, 54, 60-62, 66, 84, 87, 90-91, 95-98, 101-103, 112-113, 118-119, 123-124, 126.	Žolinės augalijos šienavimas (nušienauta arba išvežta) vykdomas po paukščių veisimosi sezono ir pagrindinio varliagyvių neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d.

Eil. Nr.	Pavadinimas	Nuostata dėl įgyvendinimo	Nauda paukščių** ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui	Įgyvendinimo sąlygos
			<i>Varliagyvių rūšys:</i> Raudonpilvė kūmutė, Balinis vėžlys, Žalioji rupūžė, Pilkoji rupūžė, Nendrinė rupūžė, Rudosios varlės (Smailiasnukė varlė, Pievinė varlė), Žaliosios varlės (Mažoji kūdrinė varlė, Didžioji kūdrinė varlė, Ežerinė varlė).	
3.	Krūmų (ir jų atžalų) iškirtimas pakrantėse ir ant pylimų	Būtina priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 8, 11, 14, 17, 19-20, 22-25, 31, 33-34, 35-36, 39-40, 42-43, 47, 54, 58, 60-62, 72, 75-76, 84, 86-87, 90-91, 95-105, 107-108, 111-113, 118-119, 121-127. <i>Varliagyvių rūšys:</i> Raudonpilvė kūmutė, Balinis vėžlys, Žalioji rupūžė, Pilkoji rupūžė, Nendrinė rupūžė, Rudosios varlės (Smailiasnukė varlė, Pievinė varlė), Žaliosios varlės (Mažoji kūdrinė varlė, Didžioji kūdrinė varlė, Ežerinė varlė).	Užtikrina atvirų buveinių atkūrimą vandens telkinio pakrastyje, kas svarbu daugumai vandens paukščių, tačiau nebūtinai daugumai žuvlesių. Net priešingai, taip eliminuojamos kai kurių žuvlesių paukščių (kormoranų, jūrinių erelių) poilsio vietos. Atvirų sausumos buveinių palaikymas gerina mitybos bazę ir varliagyviams. Priemonė taip pat didina vandens telkinio apšviestumą, kas yra svarbu varliagyvių nerštui. Dėl šios priežasties ypač svarbu kirtimas (iškirsta ir išvežta) pietinėje tvenkinio pusėje, kur esantys tankūs krūmai užšešėlina seklias vandens telkinio vietas. Vykdoma po pagrindinio varliagyvio neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d. paprastai lapkričio-kovo mėn. Priemonė vykdoma kartą metuose.
4.	Medžių ir krūmų (ir jų atžalų) iškirtimas bei aukštosios žolės šienavimas salose	Būtina priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 5, 8, 10, 12, 14, 17, 18-20, 22-27, 30, 33, 35-36, 54, 58, 60-62, 66, 69-70, 72, 74-78, 80-81, 86, 95-100, 105, 107-108, 121-123, 127.	Priemonė užtikrina ankstesnių ES planavimo laikotarpių metu suformuotų ar seniau buvusių salų tinkamumą vandens paukščių perėjimui. Taip pat ši priemonė gerina mitybinę bazę varliagyviams ir didina vandens telkinio apšviestumą, kas yra svarbu varliagyvių nerštui. Šienavimas (nušienauta, sumulčiuota arba išvežta) vykdomas po paukščių veisimosi sezono ir pagrindinio varliagyvių neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d. arba vykdomas etapais: pirmuoju (nuo liepos 1d.) šienaujama paliekant bent 20 proc. nenušienauto salos ploto kuo arčiau tvenkinio. Tokiu atveju šis plotas nušienaujamas vėliau (po rugpjūčio 1 d.). Priemonė vykdoma kartą metuose. Atitinkamai prižiūrima ne mažiau trijų salų ūkyje, jei tiek yra – būtinai vykdoma. Rekomenduojama atitinkamai prižiūrėti visas, tvenkiniuose esančias salas.
5.	Biologinei įvairovei	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-8, 12-17, 19-29, 33, 35, 41,	Vandens paukščiams netinkami nendrynai (sutankėję seni nendrynai,

Eil. Nr.	Pavadinimas	Nuostata dėl įgyvendinimo	Nauda paukščių** ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui	Įgyvendinimo sąlygos
	nepatrauklių nendrynų išpjovimas (sunaikinimas)		44-46, 48-50, 74, 82-83, 92-94, 106-110, 116.	kur dėl senų nendrių susiformuoja per daug seklūs (ar net sausumoje augantys) nendrynai, kurie netinkami nei nykstančioms perinčioms paukščių rūšims, nei varliagyviams, nei migruojantiems paukščiams slėptis), augantys seklumose ir pakrantėse (iki 30 cm gylio) taip sudarant nepalankias sąlygas tiek akvakultūros plėtrai, tiek saugomoms gyvūnų (paukščių, varliagyvių) rūšims. Tačiau turi būti paliekami nendrynai, augantys didesniame nei 30 cm gylyje, kas sudaro palankias sąlygas ne tik paukščių bei varliagyvių veisimuisi, bet ir veistis vandens bestuburiams (žuvų natūralus maistas) bei žuvims slėptis nuo plėšrūnų. Netinkami nendrynai pjaunami po paukščių veisimosi sezono ir pagrindinio varliagyvių neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d.
6. N	Atvirų juostų nendrynuose išpjovimas	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6, 12, 14, 17, 20, 26-27, 33, 35, 44-46, 48-49, 82-83, 106-110, 116.	Išpjautos juostos nendrynuose sudaro palankias sąlygas veistis nykstantiems vandens paukščiams, taip pat „prekinėms“ žuvims slėptis nuo žuvlesių paukščių. Atviras seklias vandens telkinių vietas nerštui naudoja kai kurios varliagyvių rūšys. Nendrynų juostos pjaunamos po paukščių veisimosi sezono ir pagrindinio varliagyvių neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d.
7. N	Ankstesniais metais įrengtų plaukiojančių salų-plaustų priežiūra/remontas	Būtina priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 35, 37, 51, 75, 80-81, 86, 98.	Tai užtikrintų jau įrengtų plaukiojančių salų-plaustų tinkamą funkcionavimą, taip sudarant palankias sąlygas Lietuvoje nykstančių upinių žuvėdrų veisimosi sąlygas.
8. N	Įrengtų stacionariųjų gaudyklių plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti kontrolė ir priežiūra	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-7, 12-14, 17, 18-20, 22-28, 30, 35-36, 43-51, 54, 60-62, 66, 72, 73-78, 80-83, 89-92, 95-102, 104-108, 111-118, 120, 124-127.	Priežiūra vykdoma įrengtose stacionariuose gaudyklėse plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti.
9. N	Neužpildytų vandeniu tvenkinių palikimas paukščių veisimosi sezonu ir jų sanitarinis	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 8-12, 19-22, 24, 33, 35, 37, 39-40, 45, 50, 51-72, 75-78, 86, 88, 92-94, 97, 123, 127.	Turėtų būti paliekamas labai seklaus vanduo nuo pavasario (iki 5 cm) (ne daugiau nei 20 % nuo bendro tvenkinių ploto), kuris vėliau išgaruoja, kas svarbu sanitariniu požiūriu, tuo pačiu užtikrinant palankias veisimosi sąlygas atvirų labai seklių šlapynių paukščiams. Dugnas įdirbamas po paukščių

Eil. Nr.	Pavadinimas	Nuostata dėl įgyvendinimo	Nauda paukščių** ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui	Įgyvendinimo sąlygos
	paruošimas			veisimosi sezono, t. y. nuo liepos 1d.
10. N	Tvenkinių dugno kalkinimo darbai	Rekomenduoja ma priemonė	Siekama kompensuoti vandens paukščių, ypač perinčių gausiomis kolonijomis, pernešamų/platinamų ligų žalą: 1-30, 48-50, 73-83.	Priemonė gerina tvenkinių sanitarinę situaciją, kuri kažkokia apimtimi blogėja ir dėl tvenkiniuose esančių paukščių, kurie yra tarpiniai žuvų ligų parazitų šeimininkai. Šistosominis cerkarinis dermatitas (plaukikų niežulys) yra liga, kurią sukelia vandens paukščių kraujo sistemoje parazituojančių šistosomų lervos (cerkarijos). Pastaraisiais metais stebimas cerkarinio dermatito teritorinis išplitimas. Labiausiai užterštas yra stovintis ar tekantis silpna srove vanduo. Taip pat plinta diplostomozė, postdiplostomozė, liguliozė.
11. N	Akvakultūros ūkio vandens išleidimo kanalų, atliekančių nusodintuvo funkciją, valymas	Rekomenduoja ma priemonė	Natūralių vandens telkinių taršos mažinimas. Tai mažina vandenų eutrofikaciją, kas svarbu daugumai vandens bei pakrančiūse perinčių paukščių rūšių.	Priemonė mažina aplinkinių vandens telkinių, į kuriuos išleidžiamas tvenkinių organinėmis medžiagomis užterštas vanduo, taršą. Pragilintuose grioviuose kaupiasi žymi dalis į aplinką (pirmiausia išleidimo kanalus) išleidžiamo organinėmis medžiagomis užteršto vandens.
12. N	Organinės taršos sulaikymo nusodintuvų valymas	Rekomenduoja ma priemonė	Natūralių vandens telkinių taršos mažinimas. Tai mažina vandenų eutrofikaciją, kas svarbu daugumai vandens bei pakrančiūse perinčių paukščių rūšių.	Priemonė mažina aplinkinių vandens telkinių, į kuriuos išleidžiamas tvenkinių organinėmis medžiagomis užterštas vanduo, taršą. Pragilintuose grioviuose kaupiasi žymi dalis į aplinką išleidžiamo organinėmis medžiagomis užteršto vandens.
13. N	Ankstyvas tvenkinių, skirtų šiųmetukų auginimui, užpildymas vandeniu	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Varliagyvių rūšys:</i> Skiuterėtasis tritonas, Paprastasis tritonas, Rudosios varlės (Smailiasnukė varlė, Pievinė varlė), Raudonpilvė kūmutė.	Ankstyvas vandens telkinių užpildymas vandeniu sukuria papildomą buveinę anksti neršiančioms varliagyvių rūšims. Siekiant išvengti kitų žuvų ar bestuburių, konkurencingų žuvų šiųmetukams įsigalėjimo, užtenka ne mažiau 20 % tvenkinio ploto pripildyti dalinai, ne mažesniu nei 30 cm gyliu. Ši priemonė taikytina, kai vandens temperatūra pasiekia 8-12 laipsnių (balandžio mėn. vidurys – gegužės mėn.).
II. Vienkartiniai darbai				
1.	Naujų nuolatinių salų suformavimas	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 5, 8, 10, 12, 14, 17, 18-20, 22-27, 30, 33, 35-36, 54, 58, 60-62, 66, 69-70, 72, 74-78, 80-81, 86, 95-100, 105, 107-108, 121-123, 127.	Atviros salos svarbios kai kurioms nykstančioms vandens paukščių rūšims. Jų įrengimui siūloma naudoti vietinį tvenkinių gruntą, ypač, jei naikinaamos susiformavusios sekamos. Salos suformuojamos sustumdant gruntą, jos turi būti plokščiu paviršiumi (ne mažiau kaip 80 proc. ploto turi būti plokščias). Salų individualus plotas turi būti ne mažesnis nei 0,1 ha. Atstumas

Eil. Nr.	Pavadinimas	Nuostata dėl įgyvendinimo	Nauda paukščių** ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui	Įgyvendinimo sąlygos
				nuo kranto ne mažiau 20 m. Tarp kranto ir salos turi būti sukurta ne seklesnė kaip 0,7 m gylio zona. Darbai atliekami pasibaigus paukščių perėjimo sezonui, t. y. po liepos 1d.
2.	Plaukiojančių salų-plaustų žuvėdroms įrengimas	Būtina priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> Upinė žuvėdra.	Plaustai užtikrina šalyje nykstančių upinių žuvėdrų veisimosi sąlygas. Jų skaičius ne mažiau vieno plausto 250 ha ūkio vandens paviršiaus ploto. Remiamas tik ne mažesnis kaip 20 m ² dirbtinių salų ar stacionariųjų platformų, kuriose įrengtos jauniklių apsaugos priemonės, įrengimas. Darbai atliekami pasibaigus paukščių perėjimo sezonui, t. y. po liepos 1d.
3.	Inkilų su apsauga nuo plėšrūnų įrengimas	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> Dančiasnapis, Klykuolė.	Remiamas tik inkilų su apsaugos nuo plėšrūnų priemonėmis įrengimas dančiasnapiams/ klykuolėms.
4.	Užpelkėjusių kanalų valymas ir dumblo nusėdintuvų valymas	Rekomenduoja ma priemonė	Natūralių vandens telkinių taršos mažinimas.	Priemonės įgyvendinimas tinkamas tik tam tikrose vietose, todėl veiklos gamtosaugos efektas turi būti pagrįstas gamtotvarkos plane.
5.	Užpelkėjusių tvenkinio zonų valymas durpiniuose dirvožemiuose	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-8, 12-17, 19-29, 33, 35, 41, 44-46, 48-50, 52-71, 74, 82-83, 92-94, 106-110, 116.	Tai seklių zonų valymas, kur dėl tokių vietų apleidimo formuojasi sausumoje ar iki 30 cm gylio sekluose augantys nendrynai. Jie nėra svarbūs gamtosaugos prasme, tačiau mažina seklių vandens telkinių – tvenkinių plotą. Tuo pačiu suformuojami didesni plotai, tinkami akvakultūrai, kas užtikrina jos plėtrą. Turi būti valoma užpelkėjusi ir tankia viršvandenine augalija apaugusi tvenkinio zona.
6.	Užpelkėjusių tvenkinio zonų valymas ne durpiniuose dirvožemiuose	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-8, 12-17, 19-29, 33, 35, 41, 44-46, 48-50, 52-71, 74, 82-83, 92-94, 106-110, 116.	Tai seklių zonų valymas, kur dėl tokių vietų apleidimo formuojasi sausumoje ar iki 30 cm gylio sekluose augantys nendrynai. Jie nėra svarbūs gamtosaugos prasme, tačiau mažina seklių vandens telkinių – tvenkinių plotą. Tuo pačiu suformuojami didesni plotai, tinkami akvakultūrai, kas užtikrina jos plėtrą. Turi būti valoma užpelkėjusi ir tankia viršvandenine augalija apaugusi tvenkinio zona.
7.	Pylimų tvirtinimo darbai	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-7, 12, 14, 17-20, 22-27, 32-33, 35, 41, 44-46, 48-51, 54, 60, 66, 73-78, 80-83, 107, 109-110, 116, 127.	Ji ypač svarbi siekiant užtikrinti vandens telkinio palaikymą paukščių veisimosi bei sankaupų metu, taip išvengiant galimos masinės perinčių paukščių lizdų bei jauniklių žūties, perinčių paukščių maitinimosi buveinių bei vandens paukščių šėrimosi buveinių praradimo. Darbai atliekami pasibaigus paukščių perėjimo sezonui, t. y. po

Eil. Nr.	Pavadinimas	Nuostata dėl įgyvendinimo	Nauda paukščių** ir/ar varliagyvių rūšių buveinių išsaugojimui ir/ar natūralių vandens telkinių taršos mažinimui	Įgyvendinimo sąlygos
				liepos 1 d.
8. N	Stacionariųjų gaudyklių plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti įrengimas	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-7, 12-14, 17, 18-20, 22-28, 30, 35-36, 43-51, 54, 60-62, 66, 72, 73-78, 80-83, 89-92, 95-102, 104-108, 111-118, 120, 124-127.	Mažina perintiems paukščiams žalą darančių plėšrūnų – mangutas, lapė, kanadinė audinė – skaičių. Įrengiama ne daugiau kaip 1vnt/100 ha ploto.
9. N	Papildomų dirbtinių nepratekamų vandens telkinių, tinkamų varliagyviams gyventi, sukūrimas	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Varliagyvių rūšys:</i> Skiauterėtasis tritonas, Paprastasis tritonas, Raudonpilvė kūmutė, Balinis vėžlys.	Papildomi dirbtiniai nepratekami vandens telkiniai, skirti varliagyviams ir nenaudojamos žuvivaisai, todėl sumažinama mitybinė konkurencija tarp varliagyvių ir žuvų. Darbai atliekami po paukščių veisimosi sezono ir pagrindinio varliagyvių neršto, t. y. po rugpjūčio 1 d.
10. N	Vandens hidrotechninių įrenginių pralaidų – „vienuolių“ rekonstrukcijos darbai	Rekomenduoja ma priemonė	<i>Paukščių rūšys:</i> 1-4, 6-7, 12, 14, 17-20, 22-27, 32-33, 35, 41, 44-46, 48-51, 54, 60, 66, 73-78, 80-83, 107, 109-110, 116, 127.	Priemonė užtikrina vandens telkinio palaikymą paukščių veisimosi bei sankaupų metu.

*konkretus ūkis privalo pagrįsti pasirenkamų įgyvendinti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo priemonių skaičių, jų įgyvendinimo konkrečią vietą, efektą, atsižvelgiant į konkrečiame ūkyje biologinę įvairovę kuriančias paukščių ir/ar varliagyvių rūšis;

** paukščių rūšių pavadinimai pateikiami 3 lentelėje.

Šaltinis: 2021-2027 m. testinių priemonių sąrašas suformuotas, remiantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. 3D-744. Naujos priemonės (pažymėtos N raide) siūlomos, remiantis Lietuvos ornitologų draugijos, Lietuvos gamtos fondo, socialinių partnerių siūlymais/vertinimais.

Lietuvos akvakultūros ūkiuose aptinkamų paukščių rūšių, kurių apsaugos būklės gerinimui svarbūs žuvininkystės ūkiai, sąrašas, pateikiamas 4 lentelėje.

4 lentelė. Lietuvos akvakultūros ūkiuose aptinkamų paukščių rūšių, kurių apsaugos būklės gerinimui svarbūs žuvininkystės ūkiai, sąrašas¹

Nr.	Rūšies lietuviškas pavadinimas	Rūšies mokslinis pavadinimas	Rūšies angliškas pavadinimas	Statusas šalyje ²	Svarba nacionaliniu mastu ³
1.	Mažasis kragas	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	Little Grebe	P, M	vidutiniškai svarbi
2.	Ausuotasis kragas	<i>Podiceps cristatus</i>	Great Crested Grebe	P, M	svarbi
3.	Rudakaklis kragas	<i>Podiceps grisegena</i>	Red-necked Grebe	P, M	svarbi
4.	Juodakaklis kragas	<i>Podiceps nigricollis</i>	Black-necked Grebe	P, M	labai svarbi
5.	Didysis kormoranas	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Great Cormorant	L, M	svarbi
6.	Didysis baublys	<i>Botaurus stellaris</i>	Great Bittern	P, M	svarbi
7.	Mažasis baublys	<i>Ixobrychus minutus</i>	Little Bittern	P	vidutiniškai svarbi
8.	Didysis baltasis garnys	<i>Egretta alba</i>	Great White Egret	P, L, M	svarbi
9.	Pilkasis garnys	<i>Ardea cinerea</i>	Grey Heron	L, M	svarbi

10.	Juodasis gandra	<i>Ciconia nigra</i>	Black Stork	L, M	svarbi
11.	Baltasis gandra	<i>Ciconia ciconia</i>	White Stork	L	vidutiniškai svarbi
12.	Gulbė nebylė	<i>Cygnus olor</i>	Mute Swan	P, L, M	svarbi
13.	Mažoji gulbė	<i>Cygnus columbianus</i>	Bewick's Swan	M	svarbi
14.	Gulbė giesmininkė	<i>Cygnus cygnus</i>	Whooper Swan	P, L, M	labai svarbi
15.	Želmeninė žąsis	<i>Anser fabalis</i>	Bean Goose	M	labai svarbi
16.	Baltakaktė žąsis	<i>Anser albifrons</i>	Greater White-fronted Goose	M	labai svarbi
17.	Pilkoji žąsis	<i>Anser anser</i>	Greylag Goose	P, M	labai svarbi
18.	Urvinė antis	<i>Tadorna tadorna</i>	Common Shelduck	L, M	vidutiniškai svarbi
19.	Cyplė	<i>Anas penelope</i>	Eurasian Wigeon	P, L, M	labai svarbi
20.	Pilkoji antis	<i>Anas strepera</i>	Gadwall	P, L, M	svarbi
21.	Rudagalvė kryklė	<i>Anas crecca</i>	Common Teal	L, M	labai svarbi
22.	Didžioji antis	<i>Anas platyrhynchos</i>	Mallard	P, L, M	svarbi
23.	Smailiauodegė antis	<i>Anas acuta</i>	Pintail	P, L, M	labai svarbi
24.	Dryžagalvė antis	<i>Anas querquedula</i>	Garganey	P, L, M	svarbi
25.	Šaukštasnapė antis	<i>Anas clypeata</i>	Northern Shoveler	P, L, M	labai svarbi
26.	Rudagalvė antis	<i>Aythya ferina</i>	Common Pochard	P, L, M	labai svarbi
27.	Kuoduotoji antis	<i>Aythya fuligula</i>	Tufted Duck	P, L, M	svarbi
28.	Klykuolė	<i>Bucephala clangula</i>	Common Goldeneye	P, M	vidutiniškai svarbi
29.	Mažasis dančiasnapis	<i>Mergellus albellus</i>	Smew	M	labai svarbi
30.	Didysis dančiasnapis	<i>Mergus merganser</i>	Goosander	P, M	vidutiniškai svarbi
31.	Vapsvaėdis	<i>Pernis apivorus</i>	European Honey Buzzard	L	nelabai svarbi
32.	Juodasis peslys	<i>Milvus migrans</i>	Black Kite	L	vidutiniškai svarbi
33.	Jūrinis erelis	<i>Haliaeetus albicilla</i>	White-tailed Eagle	L, M	labai svarbi
34.	Gyvatedis	<i>Circaetus gallicus</i>	Short-toed Eagle	L	svarbi
35.	Nendrinė lingė	<i>Circus aeruginosus</i>	Western Marsh Harrier	P, L, M	svarbi
36.	Pievinė lingė	<i>Circus pygargus</i>	Montagu's Harrier	L, M	svarbi
37.	Vištvanagis	<i>Accipiter gentilis</i>	Northern Goshawk	L, M	nelabai svarbi
38.	Paukštvanagis	<i>Accipiter nisus</i>	Eurasian Sparrowhawk	L, M	nelabai svarbi
39.	Mažasis erelis rėksnys	<i>Aquila pomarina</i>	Lesser Spotted Eagle	L, M	svarbi
40.	Didysis erelis rėksnys	<i>Aquila clanga</i>	Greater Spotted Eagle	L, M	svarbi
41.	Žuvininkas	<i>Pandion haliaetus</i>	Osprey	L, M	labai svarbi
42.	Sakalas keleivis	<i>Falco peregrinus</i>	Peregrine Falcon	M	labai svarbi
43.	Kurapka	<i>Perdix perdix</i>	Grey Partridge	P	vidutiniškai svarbi
44.	Ilgasnapė vištelė	<i>Rallus aquaticus</i>	Water Rail	P	vidutiniškai svarbi
45.	Švygžda	<i>Porzana porzana</i>	Spotted Crake	P, M	vidutiniškai svarbi
46.	Plovinė vištelė	<i>Porzana parva</i>	Little Crake	P	svarbi
47.	Griežlė	<i>Crex crex</i>	Corncrake	P	vidutiniškai svarbi
48.	Nendrinė vištelė	<i>Gallinula chloropus</i>	Common Moorhen	P, L	vidutiniškai svarbi
49.	Laukys	<i>Fulica atra</i>	Common Coot	P, L, M	svarbi
50.	Pilkoji gervė	<i>Grus grus</i>	Common Crane	L, M	nelabai svarbi

51.	Upinis kirlikas	<i>Charadrius dubius</i>	Little Ringed Plover	P, M	vidutiniškai svarbi
52.	Dirvinis sėjikas	<i>Pluvialis apricaria</i>	European Golden Plover	M	labai svarbi
53.	Jūrinis sėjikas	<i>Pluvialis squatarola</i>	Grey Plover	M	labai svarbi
54.	Pempė	<i>Vanellus vanellus</i>	Northern Lapwing	P, M	svarbi
55.	Mažasis bėgikas	<i>Calidris minuta</i>	Little Stint	M	labai svarbi
56.	Teminko bėgikas	<i>Calidris temminckii</i>	Temminck's Stint	M	labai svarbi
57.	Riestasnapis bėgikas	<i>Calidris ferruginea</i>	Curlew Sandpiper	M	labai svarbi
58.	Juodakrūtis bėgikas	<i>Calidris alpina</i>	Dunlin	M	labai svarbi
59.	Plokščiasnapis bėgikas	<i>Limicola falcinellus</i>	Broad-billed Sandpiper	M	labai svarbi
60.	Gaidukas	<i>Philomachus pugnax</i>	Ruff	P, M	svarbi
61.	Perkūno oželis	<i>Gallinago gallinago</i>	Common Snipe	P, M	svarbi
62.	Griciukas	<i>Limosa limosa</i>	Black-tailed Godwit	M	svarbi
63.	Laplandinis griciukas	<i>Limosa lapponica</i>	Bar-tailed Godwit	M	svarbi
64.	Didžioji kuolinga	<i>Numenius arquata</i>	Eurasian Curlew	M	vidutiniškai svarbi
65.	Tamsusis tilvikas	<i>Tringa erythropus</i>	Spotted Redshank	M	labai svarbi
66.	Raudonkojis tulikas	<i>Tringa totanus</i>	Common Redshank	P, M	svarbi
67.	Kūdrinis tilvikas	<i>Tringa stagnatilis</i>	Marsh Sandpiper	M	svarbi
68.	Žaliakojis tulikas	<i>Tringa nebularia</i>	Common Greenshank	M	svarbi
69.	Brastinis tilvikas	<i>Tringa ochropus</i>	Green Sandpiper	M	vidutiniškai svarbi
70.	Tikutis	<i>Tringa glareola</i>	Wood Sandpiper	M	svarbi
71.	Terekija	<i>Xenus cinereus</i>	Terek Sandpiper	M	labai svarbi
72.	Krantinis tilvikas	<i>Actitis hypoleucos</i>	Common Sandpiper	P, M	vidutiniškai svarbi
73.	Juodagalvis kiras	<i>Larus melanocephalus</i>	Mediterranean Gull	P, M	vidutiniškai svarbi
74.	Mažasis kiras	<i>Larus minutus</i>	Little Gull	P, M	svarbi
75.	Rudagalvis kiras	<i>Larus ridibundus</i>	Black-headed Gull	P, L, M	svarbi
76.	Paprastasis kiras	<i>Larus canus</i>	Common Gull	L, M	vidutiniškai svarbi
77.	Sidabrinis kiras	<i>Larus argentatus</i>	Herring Gull	P, L, M	svarbi
78.	Kaspijinis kiras	<i>Larus cachinans</i>	Caspian Gull	P, L, M	svarbi
79.	Plėšrioji žuvėdra	<i>Sterna caspia</i>	Caspian Tern	M	vidutiniškai svarbi
80.	Upinė žuvėdra	<i>Sterna hirundo</i>	Common Tern	P, L	svarbi
81.	Mažoji žuvėdra	<i>Sterna albifrons</i>	Little Tern	P, M	vidutiniškai svarbi
82.	Juodoji žuvėdra	<i>Chlidonias niger</i>	Black Tern	P, M	svarbi
83.	Baltasparnė žuvėdra	<i>Chlidonias leucopterus</i>	White-winged Tern	P, M	svarbi
84.	Keršulis	<i>Columba palumbus</i>	Common Wood Pigeon	L	nelabai svarbi
85.	Gegutė	<i>Cuculus canorus</i>	Common Cuckoo	P, M	vidutiniškai svarbi
86.	Didysis apuokas	<i>Bubo bubo</i>	Eurasian Eagle Owl	L	labai svarbi
87.	Mažasis apuokas	<i>Asio otus</i>	Long-eared Owl	L, M	nelabai svarbi
88.	Čiurlys	<i>Apus apus</i>	Common Swift	L	vidutiniškai svarbi
89.	Tulžys	<i>Alcedo atthis</i>	Common Kingfisher	P, L	vidutiniškai svarbi
90.	Kukutis	<i>Upupa epops</i>	Hoopoe	P, L, M	vidutiniškai svarbi

91.	Dirvinis vieversys	<i>Alauda arvensis</i>	Eurasian Sky Lark	P, M	vidutiniškai svarbi
92.	Urvinė kregždė	<i>Riparia riparia</i>	Sand Martin	P, L, M	svarbi
93.	Šelmeninė kregždė	<i>Hirundo rustica</i>	Barn Swallow	P, L, M	svarbi
94.	Langinė kregždė	<i>Delichon urbica</i>	House Martin	L, M	vidutiniškai svarbi
95.	Pievinis kalviukas	<i>Anthus pratensis</i>	Meadow Pipit	P, M	svarbi
96.	Geltonoji kielė	<i>Motacilla flava</i>	Yellow Wagtail	P, M	vidutiniškai svarbi
97.	Geltongalvė kielė	<i>Motacilla citreola</i>	Citrine Wagtail	P, M	svarbi
98.	Baltoji kielė	<i>Motacilla alba</i>	White Wagtail	P, M	vidutiniškai svarbi
99.	Lakštingala	<i>Luscinia luscinia</i>	Thrush Nightingale	P	vidutiniškai svarbi
100.	Mėlyngurklė	<i>Luscinia svecica</i>	Bluethroat	P	svarbi
101.	Kiauliukė	<i>Saxicola rubetra</i>	Whinchat	P, M	vidutiniškai svarbi
102.	Kūltupys	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Northern Wheatear	P, M	nelabai svarbi
103.	Smilginis strazdas	<i>Turdus pilaris</i>	Fieldfare	P, L, M	vidutiniškai svarbi
104.	Margasis žiogelis	<i>Locustella naevia</i>	Common Grasshopper Warbler	P	vidutiniškai svarbi
105.	Upinis žiogelis	<i>Locustella fluviatilis</i>	River Warbler	P	vidutiniškai svarbi
106.	Nendrinis žiogelis	<i>Locustella luscinioides</i>	Savi's Warbler	P	vidutiniškai svarbi
107.	Ežerinė nendrinukė	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	Sedge Warbler	P, M	vidutiniškai svarbi
108.	Karklinė nendrinukė	<i>Acrocephalus palustris</i>	Marsh Warbler	P, M	vidutiniškai svarbi
109.	Mažoji krakšlė	<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	Eurasian Reed Warbler	P, M	vidutiniškai svarbi
110.	Didžioji krakšlė	<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	Great Reed Warbler	P, M	vidutiniškai svarbi
111.	Raiboji devynbalsė	<i>Sylvia nisoria</i>	Barred Warbler	P	vidutiniškai svarbi
112.	Rudoji devynbalsė	<i>Sylvia communis</i>	Common Whitethroat	P	vidutiniškai svarbi
113.	Sodinė devynbalsė	<i>Sylvia borin</i>	Garden Warbler	P	nelabai svarbi
114.	Pilkoji pečialinda	<i>Phylloscopus collybita</i>	Common Chiffchaff	P, M	nelabai svarbi
115.	Ankstyvoji pečialinda	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Willow Warbler	P	svarbi
116.	Ūsuotoji zylė	<i>Panurus biarmicus</i>	Bearded Tit	P, L, M	svarbi
117.	Remeza	<i>Remiz pendulinus</i>	Eurasian Penduline Tit	P, M	svarbi
118.	Paprastoji medšarkė	<i>Lanius collurio</i>	Red-backed Shrike	P	vidutiniškai svarbi
119.	Plėšrioji medšarkė	<i>Lanius excubitor</i>	Great Grey Shrike	P, L, M	svarbi
120.	Šarka	<i>Pica pica</i>	Common Magpie	P, L, M	vidutiniškai svarbi
121.	Varna	<i>Corvus corone</i>	Hooded Crow	L, M	vidutiniškai svarbi
122.	Kranklys	<i>Corvus corax</i>	Common Raven	L, M	svarbi
123.	Paprastasis varnėnas	<i>Sturnus vulgaris</i>	Common Starling	L, M	vidutiniškai svarbi
124.	Dagilis	<i>Carduelis carduelis</i>	European Goldfinch	P, M	vidutiniškai svarbi

125.	Raudongalvė sniegėna	<i>Carpodacus erythrinus</i>	Common Rosefinch	P	Svarbi
126.	Geltonoji starta	<i>Emberiza citrinella</i>	Yellowhammer	P, M	vidutiniškai svarbi
127.	Nendrinė starta	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Reed Bunting	P, M	vidutiniškai svarbi

¹ – įtrauktos reguliariai žuvininkystės ūkiuose sutinkamos paukščių rūšys, įsikuriančios tiek vandens, tiek greta esančiose sausumos buveinės.

² – Statuso kategorijos: P – perintiems; L – reguliariai besilankantiems (perintiems gretimose teritorijose, bet lankantiems žuvininkystės ūkius maitinimosi, šėrimosi, brendimo ar kitais tikslais); M – migruojantiems.

³ – Svarba, atsižvelgiant į poveikį nacionalinės populiacijos būklei: labai svarbi; svarbi; vidutiniškai svarbi; nelabai svarbi.

Šaltinis: Lietuvos ornitologų draugija, 2021.

3 PEREINAMOJO LAIKOTARPIO (PERĖJIMO NUO ĮPRASTŲ AKVAKULTŪROS GAMYBOS METODŲ PRIE EKOLOGINĖS AKVAKULTŪROS), EKOLOGINĖS AKVAKULTŪROS GAMYBOS (KAIP NUMATYTA TARYBOS REGLAMENTE (EB) NR. 834/2007 IR REMIANTIS KOMISIJOS REGLAMENTU (EB) NR. 710/2009), DALYVAVIMO ES APLINKOSAUGOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOSE (EMAS), ĮSTEIGTOSE PAGAL EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTĄ (EB) NR. 761/2001 POKYČIŲ IR APIMČIŲ, SĄLYGOJANČIŲ PAPILDOMAS SĄNAUDAS IR/ARBA NEGAUTAS PAJAMAS, IDENTIFIKAVIMAS

Ekologinės akvakultūros pradžią sąlygojo ekologinės žemdirbystės judėjimai. Ekologinis žuvų auginimas yra ekosistema pagrįsta valdymo sistema, kuri buvo sukurta kaip potencialus pakaitalas siekiant pašalinti aplinkosaugos apribojimus, su kuriais susiduria intensyvi akvakultūra. Tačiau transformacija iš tradicinės akvakultūros į ekologinę akvakultūrą yra daugialypis, sudėtingas ir brangus procesas. Pertvarkymas į ekologinę akvakultūrą suteikia daug įvairių aplinkosauginių privalumų. Platesnis ekologinės akvakultūros praktikos naudojimas padės sumažinti akvakultūros aplinkosauginį pėdsaką.

Ekologinė gamyba – bendra ūkio valdymo ir maisto produktų gamybos sistema, apimanti geriausią aplinkosaugos praktiką, didelę biologinę įvairovę, gamtos išteklių išsaugojimą, aukštų gyvūnų gerovės standartų taikymą ir gamybos būdą, atsižvelgiant į tam tikrų vartotojų teikiamą pirmenybę produktams, pagamintiems naudojant natūralias medžiagas ir procesus. Todėl ekologinės gamybos metodas vaidina dvigubą vaidmenį visuomenėje: taip sukurama specifinė rinka, tenkinanti vartotojų paklausą ekologiškiems produktams, o taip pat taip teikiama nauda visuomenei, prisidedant prie aplinkos apsaugos bei gyvūnų gerovės ir kaimo plėtros.

Perėjimas prie ekologinės akvakultūros gamybos būdo sąlygoja papildomas išlaidas ir/ar mažesnes pajamas. Ekologiniuose akvakultūros ūkiuose neleidžiama naudoti trąšas, neekologinius pašarus, žuvims kenkiantiems ektoparazitams naikinti negalima naudoti tradicinių cheminių priemonių ir pan. Ekologinės akvakultūros gyvūnų produktų gamybos tvarka nustatyta *Ekologinio žemės ūkio taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 375 2000 m. gruodžio 28 d. (toliau – Taisyklės⁶)*.

Ekologinės akvakultūros subjektai ne rečiau kaip du kartus per metus privalo atlikti ūkio valdoje esančių vidaus bei gelujų vandenų – tvenkinių, ežerų, vandens talpyklų (inkubatorių ir augyklų), kanalų ir varžų, skirtų akvakultūros tikslams (toliau – akvakultūros telkiniai), įtekančio ir ištekančio vandens – hidrocheminę analizę tirdami suspenduotas medžiagas, BDS7, amonio azotą, nitritus, nitratus ir fosfatus. Kiekvieną pavasarį turi būti atliekama akvakultūros telkinių įtekančio ir toliau naudojamo akvakultūros produktų gamybai vandens hidrocheminė analizė, rudenį – po gamybos proceso į aplinką išleidžiamo vandens hidrocheminė analizė. Jei yra keli atskiri vandens paėmimo (išleidimo) kanalai, tuomet reikia atlikti atskirus kiekvieno kanalo vandens tyrimus. Gauti rezultatai negali viršyti normų, nustatytų *Žuvų auginimo žuvininkystės tvenkiniuose technologinių normų, patvirtintų Žuvininkystės departamento prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2005 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. V1-49 (Žin., 2005, Nr. 140-5062) (toliau – Technologinės normos⁷)* 9.1 ir atitinkamai 9.2 punktuose. Ekologinės žuvininkystės ūkio subjektai periodinius vandens tyrimus – temperatūros (°C), vandenyje ištirpusio deguonies (mg/l O₂), pH – pagal poreikį, bet ne rečiau kaip kas 5 dienas, atlieka

⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.117016/NPspBEOGV>

⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.266664>

prietaisais (įtaisais), kuriems metrologiją reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka nustatytas patikros galiojimo laikotarpis. Gauti duomenys registruojami sertifikavimo įstaigos nustatytoje formoje „Vandens tyrimų duomenys“. Jei toje pat valdoje auginami ekologiški ir neekologiški žuvų jaunikliai arba suaugusios ekologiškos ir neekologiškos žuvys, sertifikavimo įstaiga ne mažiau kaip du kartus per metus atlieka ekologinės žuvininkystės ūkio subjekto patikrą.

Su ekologiškų žuvų jauniklių ir suaugusių žuvų gamyba susijusius įrašus ekologinės akvakultūros subjektas pildo Ekologinės gamybos ūkio veiklos žurnale bei saugo ekologinės akvakultūros gyvūnų ir jų produktų realizavimo patvirtinimo dokumentus.

Ekologinės akvakultūros subjektas, atsižvelgdamas į ekologinės akvakultūros ūkio ekologinius poreikius, geografines sąlygas ir bendrą valdoje auginamų vandens gyvūnų sveikatos būklę, gali reprodukcijos tikslais pailginti natūralią dienos trukmę iki 20 val. per parą, naudodamas dirbtinį apšvietimą.

Ektoparazitams naikinti prieš įžuvinant ekologiškus tvenkinius arba po žuvų išgaudymo iš jų leidžiama žuvis laikyti voniose, kuriose vanduo pagamintas iš šių tirpalų: • valgomosios druskos (1 kg/m³), laikant žuvis tirpale ne ilgiau negu 20 min.; • valgomosios druskos (50 kg/m³), laikant žuvis tirpale ne ilgiau negu 5 min.; • geriamosios sodos (1 kg/m³), laikant žuvis tirpale ne ilgiau negu 20 min.; • kalio permanganato (10 g/m³), laikant žuvis tirpale ne ilgiau negu 20 min.

Nustačius žuvų susirgimų arba ligų profilaktikos tikslais, ekologinės akvakultūros tvenkiniai ne daugiau kaip vienerius metus laikomi be vandens. Jeigu jų vietoje auginama kokia nors žemės ūkio kultūra, gauta produkcija negali būti ženklinama kaip susijusi su ekologine gamyba. Be vandens laikomi akvakultūros tvenkiniai registruojami Ekologinės gamybos ūkio veiklos žurnale.

Siekiant, kad nebūtų pakenkta pakrančių aplinkai ir vandens kokybei, kad būtų sumažinta ligų rizika, taip pat nepritraukti vabzdžių ir graužikų, iš ekologinės akvakultūros telkinių fizinėmis priemonėmis nuolatos pašalinamas nepanaudotas žuvų pašaras, neištirpę išmatos, nugaišusios žuvys, įkritę laukiniai paukščiai ar kitos šiukšlės, kurios sunaikinamos laikantis sanitarijos ir veterinarijos teisės aktų reikalavimų. Siekiant užtikrinti ekologiškai auginamų žuvų gerovę ir apsaugą, ekologinės žuvininkystės tvenkinių, ežerų ir kanalų pakrantėse draudžiama kūrenti laužus, maudytis, žvejoti ar vykdyti kitokią veiklą, kuri keltų žuvims stresą ar fiziškai žalotų jas.

Ekologinės akvakultūros ūkiuose išgaudymo metu žuvys negali būti žalojamos, be to, žuvų išgaudymas atliekamas taip, kad žuvys patirtų kuo mažesnę stresą. Sugautos gyvos žuvys turi būti gabenamos talpyklose, kurios pritaikytos žuvų rūšims atsižvelgiant į jų fiziologinius poreikius, remiantis Technologinių normų 8 dalimi.

Siekiant, kad ekologinės žuvininkystės telkiniuose sumažėtų augalų, naudojamos šios priemonės: biologinės, pvz., augalėdės žuvys; mechaninės, pvz., nendrių pjovimas. Kenksmingiesiems organizmams ekologinės žuvininkystės telkiniuose naikinti naudojamos prevencinės (mechaninės, fizinės ar biologinės) priemonės.

Ekologinės gamybos sertifikavimas – procedūra, kuria sertifikavimo įstaiga patvirtina, kad laikomasi su ekologine gamyba susijusių teisės aktų reikalavimų gaminant tam tikros gamybos srities ekologiškus žemės ūkio ir maisto produktus ir renkant laukinius augalus. Ekologinės gamybos sertifikavimas prasideda ūkio subjektui pateikus sertifikavimo įstaigai prašymą kontroliuoti ekologinės gamybos vienetą ir ekologinę gamybą ir baigiasi nustojus galioti su sertifikavimo įstaiga pasirašyti ekologinės gamybos kontrolės sutarčiai. Taigi, ekologinės akvakultūros subjektas turi papildomas išlaidas, skirtas sertifikavimo darbams apmokėti.

Pageidaujantys sertifikuoti akvakultūros produktų pirminę gamybą iki einamųjų metų pasėlių deklaravimo pabaigos turi pateikti: prašymą sertifikuoti ekologinę gamybą; ekologinės gamybos

akvakultūros ūkio anketą; ekologiškų žuvininkystės produktų gamybos programą (planą). Be to, privalu turėti su ekologine gamyba susijusį išsilavinimą arba išsilavinimo pripažinimą.

5 lentelė. Įkainiai⁸ taikomi ekologinės žuvininkystės (akvakultūros) sertifikavimui

Įkainiai	Vienetas	Kaina, Eur	Pastabos
Dokumentų registracijos įkainis	ūkiui ar įmonei	14,48 17,52 su PVM	Dokumentų registracijos mokestis mokamas pirmą kartą registruojant ekologinės gamybos ūkį ar įmonę.
Sertifikavimo įkainis	ha	6,37 7,71 su PVM	-
Minimalus sertifikavimo mokestis	ūkiui ar įmonei	37,65 45,56 su PVM	Jeigu suskaičiuotas mokestis pagal sertifikuojamų objektų įkainius yra mažesnis nei 37,65 Eur, taikomas minimalus ūkio sertifikavimo įkainis.
Papildomos patikros įkainis	ūkiui ar įmonei	72,41 87,62 su PVM	Mokama papildoma patikra yra atliekama įsitikinti, kad pašalinta nustatytoji neatitiktis. Kai ūkio subjekte, nustačius neatitikimą reikalavimams, yra taikoma trečio lygio poveikio priemonė, t. y., nurodomas 30 kalendorinių dienų terminas neatitiktį pašalinti ir pareiškėjo iniciatyva papildomai mokamai patikrai atlikti. Mokama papildoma patikra yra atliekama, jeigu pareiškėjas neprieštarauja jos atlikimui. Pareiškėjui, atsisakius mokamos patikros, yra taikoma pagal neatitikčių vertinimo procedūrą numatyta poveikio priemonė.
Papildomų dokumentų išdavimo įkainis	ūkiui ar įmonei	10,00 12,10 su PVM	Mokestis taikomas ūkio subjektams, pageidaujantiems gauti papildomus sertifikavimo dokumentus (pvz. patvirtinamuosius dokumentus užsienio kalba (dokumentas išduodamas tik pateikus vertimų biuro patvirtintą vertimą), siuntų patvirtinimo dokumentus ir kt.).
Patikrinimas pagal privačius standartus	Val.	80,00 96,80 su PVM	Mokestis taikomas ūkio subjektams, pageidaujantiems tikrinimo pagal privačių standartų reikalavimus (pvz. Demeter, BioSuisse ir kt.). Mokestis netaikomas pagal Bioland asociacijos reikalavimus tikrinamiems ūkio subjektams

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VŠĮ „Ekoagros“ informaciją.

3.1 TVARESNAIS GAMYBOS METODAIS UŽAUGINTŲ AKVAKULTŪROS PRODUKTŲ PASIŪLA, PAKLAUSA, PIRMINIO PARDAVIMO KAINOS

Lietuvoje ekologinė tvenkinių akvakultūros produkcija auginama 4,4 tūkst. ha tvenkinių ir tai sudaro 43 proc. bendro įveistų akvakultūros tvenkinių ploto. Per penkerių metų laikotarpį ekologinės gamybos tvenkinių plotas išaugo 1 tūkst. ha, o jų dalis nuo bendro įveistų tvenkinių ploto paaugo 7 proc. punktais (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Ekologinės gamybos tvenkinių akvakultūros plėtra

Rodikliai	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Ekologinės gamybos tvenkinių plotai, ha	3498	3894	4465	4557	4473	4411
Bendras įveistų tvenkinių plotas, ha	9646	9674	9651	9574	9965	10175
Ekologinės gamybos plotų dalis, proc.	36,3	40,2	46,3	47,6	44,9	43,3

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪIKVC (LŽŪMPRI) duomenis.

Ekologiškos akvakultūros produkcijos kiekis 2016-2020 m. laikotarpiu svyravo (1 pav.). 2017 m. ekologiškos akvakultūros produkcijos kiekis padidėjo, tačiau 2018 m. sumažėjo. Nuo 2019 m. vėl

⁸ Įkainiai patvirtinti 2015 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-501 „Dėl ekologinės gamybos sertifikavimo paslaugų įkainių patvirtinimo“ vadovaujantis Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 10 straipsnio, 1 dalies 3 punktu ir atsižvelgiant į VŠĮ „Ekoagros“ įstatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2014 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. 3D-822 „Dėl Viešosios įstaigos „Ekoagros“ įstatų tvirtinimo“, 28 punktą ir 29.13 papunktį.

padidėjo ir 2020 m. duomenimis siekė 864,0 t (žr. 7 lentelę). Ekologiškos akvakultūros produkcijos vertė 2016-2018 m. kito pagal produkcijos kiekį, tačiau 2019 m. ekologiškos akvakultūros produkcijos kiekis padidėjo 1,1 karto, tačiau vertė nežymiai sumažėjo. 2020 m. duomenimis padidėjo ir ekologiškos akvakultūros produkcijos kiekis ir vertė. 2020 m. ekologiškos akvakultūros produkcijos kiekis sudarė 22,9 proc. visos tvenkinių akvakultūros įmonių užaugintos ir realizuotos produkcijos kiekio ir tai buvo didžiausia dalis per pastaruosius trejus metus (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Ekologinės gamybos tvenkinių akvakultūros produkcija

Gamybos tipas	Reikšmės	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Ekologinė	Kiekis, kg	1208500,5	916700,7	984496,2	704123,7	776460,8	864042,9
	Vertė, EUR	2568792,4	2387380,3	2780193,6	1951672,2	1927811,2	2183775,3
Įprastinė	Kiekis, kg	2879090,6	3044419,1	2436746,0	2698841,8	2872154,4	2904893,8
	Vertė, EUR	6987498,4	8223150,9	7526773,0	8586760,4	9102713,8	8860828,7
Iš viso	Kiekis, kg	4087591,1 0	3961119,72	3421242,22	3402965,51	3648615,18	3768936,61
	Vertė, EUR	9556290,7 8	10610531,2 0	10306966,6 6	10538432,6 0	11030525,0 0	11044604,0 0
Ekologinės produkcijos dalis, proc.	Kiekis, kg	29,6	23,1	28,8	20,7	21,3	22,9
	Vertė, EUR	26,9	22,5	27,0	18,5	17,5	19,8

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪIKVC (LŽŪMPRIŠ) duomenis.

93,4 ekologinės tvenkinių akvakultūros produkcijos sudaro karpis (žr. 8 lentelę). Tai bene pigiausia žuvis ir jos kaina 2020 m. buvo mažiausia nuo 2016 m.

8 lentelė. Ekologinės gamybos tvenkinių akvakultūros produkcija pagal rūšis (visi realizacijos būdai: šviežia, perdirbta, vartojimui, įveisimui)

Rodikliai	Produkcijos rūšis	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Kiekis kg	karpis	1164116,9	872025,14	943251,81	659024,37	728290,08	807141,98
	karosas	8474,8	7129,4	3596,33	5323,46	17939,23	26851,12
	margasis plačiakaktis	1907	6527,5	6714	10275,3	3799,9	9388,8
	lydeka	15747	11490,41	13370	8086,06	11130,84	8666,355
	baltasis amūras	15768,48	17449,7	15786,1	14028,85	8740,33	8172,2
	lynas	2258,28	1987,8	1650	2670,2	3681,75	3030,5
	kitos rūšys	228	90,7	128	4715,5	2878,7	791,9
Vertė EUR	karpis	2410744,3 3	2178608,7 7	2587086,2 3	1739370,1 3	1764472,5 8	1891812,0 6
	karosas	8487,77	8183,99	7811,24	7258,94	21887,82	15544,38
	margasis plačiakaktis	4052,85	46669,65	25582,01	37505,56	11612,16	32154,21
	lydeka	92633,67	57765,76	60359,39	62301,13	57584,07	176356,3
	baltasis amūras	37133,92	78070,62	71310,45	58524,97	29712,83	35571,39
	lynas	15032,82	15382,19	23222,67	27831,2	27152,77	25671,67
	kitos rūšys	707	2699,36	4821,65	18880,29	15388,99	6665,31
Kaina EUR/kg	karpis	2,07	2,50	2,74	2,64	2,42	2,34
	karosas	1,00	1,15	2,17	1,36	1,22	0,58
	margasis plačiakaktis	2,13	7,15	3,81	3,65	3,06	3,42
	lydeka	5,88	5,03	4,51	7,70	5,17	20,35
	baltasis amūras	2,35	4,47	4,52	4,17	3,40	4,35
	lynas	6,66	7,74	14,07	10,42	7,37	8,47

	kitos rūšys	3,10	29,76	37,67	4,00	5,35	8,42
--	-------------	------	-------	-------	------	------	------

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪIKVC (LŽŪMPRIS) duomenis.

Reikia pažymėti, kad vidutinė svertinė ekologiškai užauginto karpio Lietuvoje kaina yra šiek tiek mažesnė nei užauginto įprastai. Tai lemia karpio vidutinės kainos skirtumai skirtingose įmonėse, priklausomai nuo turimos rinkos dalies ir pardavimo kanalų. Tais atvejais kai pati įmonė parduoda ekologišką ir įprastinę produkciją, įmonės viduje, ekologiška produkcija dažnai turi aukštesnę kainą (nors ne visais atvejais), Tačiau Lietuvos mastu dominuoja didžiosios įprastinės produkcijos įmonės ir jų pardavimo kaina didesniu mastu nulemia ir mažesnių gamintojų, kurie turi ir ekologinę ir įprastinę produkciją, kainą (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Ekologinės gamybos tvenkinių akvakultūros produkcija

Ekologinė produkcija šviežia, vartojimui		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
karpis	Kiekis kg	995182	714253,7 8	794137,3 7	581133,4 8	572919,5 5	515329,3 1
	Vertė EUR	2005430,67	1568430,58	2024345,1	1479540,21	1377471,05	1144987,91
	Kaina EUR/kg	2,02	2,20	2,55	2,55	2,40	2,22

Ekologinė produkcija, įveisimui		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
karpis	Kiekis kg	168934,9	157771,3 6	149114,4 4	77890,89	155370,5 3	145600,3 3
	Vertė EUR	405313,66	610178,19	562741,13	259829,92	387001,53	322207,75
	Kaina EUR/kg	2,40	3,87	3,77	3,34	2,49	2,21

Įprastinė produkcija šviežia, vartojimui		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
karpis	Kiekis kg	2256750,16	2344418,32	1645084,21	1786952,63	1639771,75	1397321,75
	Vertė EUR	4716069,13	5256003,18	4115754,18	4742530,58	4265398,43	3390054,03
	Kaina EUR/kg	2,09	2,24	2,50	2,65	2,60	2,43

Įprastinė produkcija perdirbta, vartojimui		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
karpis	Kiekis kg	150019	195733,9	270714	333254,3 4	528932	784493,0 4
	Vertė EUR	519355,05	782796,26	968798,24	1218560,73	1922184,25	2575635,69
	Kaina EUR/kg	3,46	4,00	3,58	3,66	3,63	3,28

Įprastinė produkcija įveisimui		2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
karpis	Kiekis kg	97313,98	65742,22	83549,37	149865,0 6	218542,7	319742,0 5
	Vertė EUR	276595,67	231053,51	303714,19	441893,43	578722,82	848337,41
	Kaina EUR/kg	2,84	3,51	3,64	2,95	2,65	2,65

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪIKVC (LŽŪMPRIS) duomenis.

Šiuo metu ekologiškos žuvies galima įsigyti tik pas augintoją (žuvininkystės įmonėje), nes prekyba ekologišku produktu turi būti sertifikuota, o tuo prekybos įmonės nesidomi. Todėl, šiuo metu ekologiškai išaugintos žuvies kaina nesiskiria nuo įprastiniu būdu išaugintos žuvies kainos arba yra neženkli nuo bendro realizavimo kiekio nors eko produkcijai paklausa yra didelė ir didės ateityje.

Lietuvoje gaminami maisto produktai yra saugūs ir atitinka ES reikalavimus, tačiau, augant visuomenės sąmoningumui dėl aplinkosaugos ir gyvūnų gerovės, susirūpinimui sveikata ir mityba, gamintojams tenka prisitaikyti prie naujų iššūkių. Lietuvoje daug dėmesio skiriama ekologiniam ūkininkavimui, kaip gamybos būdai, kuris ne tik sumažina aplinkos taršą, bet ir pasiūlo rinkai vartotojų požiūriu palankesnius sveikatai maisto produktus. Tai sąlygoja, kad ekologiškos produkcijos apimtys galėtų būti didesnės.

Kaip pagrindinius veiksnius, paskatinančius dažniau pirkti žuvininkystės ir akvakultūros produktus, šalies gyventojai išskiria mažesnę kainą (69 proc.), didesnį pasirinkimą (45 proc.), didesnę kokybę, įskaitant ekologinį auginimą (31 proc.), didesnį pardavimo vietų skaičių (22 proc.) (1 pav.). Didesnis pasirinkimas bei geresnė kokybė dažniau pirkti paskatintų didesnes pajamas gaunančius gyventojus. 18-25 m. respondentai pirktų dažniau jei gautų daugiau informacijos apie akvakultūros produktų teikiamą maistinę naudą.

1 pav. Veiksniai, skatinantys pirkti žuvininkystės ir akvakultūros produktus

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal UAB „Spinter“ 2020 m. gruodžio 10-20 d. atliktos visuomenės apklausos duomenis, N=1007.

3.2. PARAMOS EKOLOGIŠKAI ŪKININKAUJANTIEMS TEIKIMO ANKSTESNIAIS LAIKOTARPIAIS PATIRTIES IR APLINKOSAUGINIO EFEKTYVUMO ANALIZĖ

2007-2013 m. laikotarpiu vienkartinė parama dalyvaujantiems programoje „Ekologinė akvakultūra“ buvo teikiama ne daugiau kaip dvejus metus per laikotarpį, kuriuo akvakultūros ūkis pradeda ekologinę gamybą, už sertifikuotus įveistus žuvininkystės tvenkinius, naudojamus ekologiškiems žuvininkystės produktams auginti pagal Ekologinio žemės ūkio taisykles. Vienkartinė didžiausia galima parama pagal programą „Ekologinė akvakultūra“ – 290 tūkst. Eur vienam pareiškėjui per 2007–2013 metų laikotarpį. 2007-2013 metų laikotarpyje buvo skiriama: • 160 Eur dydžio parama už sertifikuotą žuvimis įveistų tvenkinių hektarą, jeigu iš sertifikuoto tvenkinių hektaro gauta ir (arba) numatoma gauti 200 kg ir daugiau ekologiškos tvenkinių produkcijos; • 127 Eur dydžio parama už sertifikuotą žuvimis įveistų tvenkinių hektarą, jeigu iš sertifikuoto tvenkinių hektaro gauta ir (arba) numatoma gauti nuo 50 iki 200 kg ekologiškos tvenkinių produkcijos. Ekologinės akvakultūros programoje per 2007-2013 metų laikotarpį dalyvavo 5 akvakultūros ūkiai: UAB Kaplių žuvis, UAB Vasaknos, UAB Žemaitijos žuvis, UAB Šventjonis ir UAB Šalčininkų žuvininkystės ūkis. Bendra per ataskaitinį laikotarpį išmokėta paramos suma sudarė 348 tūkst. Eur.

2015-2020 m. parama už ekologinio gamybos būdo taikymą akvakultūroje teikiama pagal *Paramos gamtos išteklių apsaugai gerinti akvakultūros tvenkiniuose 2015–2020 metais taisyklės* patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-369 2015 m. gegužės 11 d. (suvestinė redakcija nuo 2018-07-13)⁹. Ekologinę gamybą Lietuvoje vysto 12 tvenkininės akvakultūros ūkių. Sertifikuoti ekologinės gamybos plotai atskiruose ūkiuose sudaro nuo 17 iki 860 ha. Kai kurie ūkiai derina tiek ekologinę, tiek ir įprastinę gamybą.

Taisyklės reglamentuoja paramos teikimą akvakultūros veikla užsiimantiems juridiniams ir fiziniams asmenims (toliau – pareiškėjas) iš valstybės biudžeto lėšų už žuvų produkcijos išauginimo akvakultūros tvenkiniuose sumažėjimą, susidariusį dėl vandens aplinkosaugos priemonių akvakultūros tvenkiniuose įgyvendinimo (toliau – parama) ir auginantiems žuvis pagal Ekologinio žemės ūkio taisyklės, patvirtintas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2000 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 375 „Dėl Ekologinio žemės ūkio taisyklių patvirtinimo“ (toliau – Ekologinio žemės ūkio taisyklės).

Paramos tikslas – skatinti aplinkosaugos funkcijas atliekančios akvakultūros plėtojimą ir remti akvakultūros veiklą, įskaitant aplinkos, biologinės įvairovės išsaugojimą ir gerinimą, taip pat kraštovaizdžio ir tradicinių akvakultūros zonų elementų tvarkymą. Parama teikiama tik pareiškėjams, įsipareigojusiems laikytis vandens aplinkosaugos reikalavimų, kurie yra griežtesni nei taikant tik Europos Sąjungos ir nacionalinės teisės aktus ne trumpiau kaip penkerius metus.

Parama teikiama mokant metinę kompensaciją už negautas pajamas.

Parama skiriama pareiškėjams, auginantiems ir veisiantiems žuvis, kurių metinės pajamos iš žuvininkystės produktų gamybos sudaro daugiau kaip 50 proc. ir jeigu faktinė vandens kubatūra akvakultūros tvenkiniuose, lyginant su projektine vandens kubatūra, sumažinta ne mažiau kaip 20 proc.

Parama skiriama: • iki 150 Eur už ha – jeigu iš sertifikuoto akvakultūros tvenkinių hektaro einamaisiais metais gauta po 200 kg ir daugiau tvenkinių žuvų produkcijos; • iki 120 Eur už ha – jeigu iš sertifikuoto akvakultūros tvenkinių hektaro einamaisiais metais gauta nuo 100 iki 200 kg tvenkinių žuvų produkcijos; • iki 60 Eur už ha – jeigu iš sertifikuoto akvakultūros tvenkinių hektaro einamaisiais metais gauta nuo 50 iki 100 kg tvenkinių žuvų produkcijos.

Parama negali viršyti 100 proc. žuvų produkcijos išauginimo akvakultūros tvenkiniuose sumažėjimo vertės, atsiradusios dėl faktinės vandens kubatūros juose, lyginant su projektine vandens kubatūra, sumažinimo ne mažiau kaip 20 proc. Nustatant žuvų produkcijos išauginimo akvakultūros tvenkiniuose sumažėjimo vertę, imama einamųjų metų pareiškėjo prekinės žuvų produkcijos realizavimo kaina iki paraiškos gauti paramą už gamtos išteklių apsaugos gerinimą akvakultūros tvenkiniuose pateikimo savivaldybėms datos.

2020 m. duomenimis ekologinę gamybą Lietuvoje vysto 12 iš 18 tvenkininės akvakultūros ūkių: UAB „Akvilėgija“, UAB „Armolė“, UAB „Arvydai“, UAB „Bartžuvė“, UAB „Birvėtos tvenkiniai“, UAB „Juodasis gandrai“, UAB „Kaplių žuvis“, UAB „Raseinių žuvininkystė“, UAB „Šventjonis“, UAB „Vasaknos“, UAB „Žemaitijos žuvis“, A. Zeleckio individuali įmonė. Sertifikuoti ekologinės gamybos plotai atskiruose ūkiuose sudaro nuo 17 iki 860 ha. Kai kurie ūkiai derina tiek ekologinę, tiek ir įprastinę gamybą.

Tvenkininės akvakultūros ūkiai prognozuoja, jeigu būtų garantuota ir iš anksto aiški deklaruota valstybės parama per ateinančius 3 metus ekologinės gamybos plotai galėtų išaugti iki 50 proc. nuo bendro tvenkinių ploto, t. y. sertifikuoti ekologinės gamybos tvenkiniai užimtų apie 5000 ha plotą. Būtų užauginama apie 1200 t per metus ekologiškos tvenkininės akvakultūros produkcijos.

Tvenkininės akvakultūros ūkiai nurodė svarbiausias priežastis, trukdančias imtis ekologinės akvakultūros:

- padidėję gamybos kaštai, vykdant ekologiškai gamybai taikomus reikalavimus;

⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/582031d0f82911e4ab99c3ab3bbb5843?jfwid=4t02bsp01>

- ekologiškų pašarų trūkumas rinkoje, pašarai brangesni, naudojant ekologiškus pašarus užauginama mažiau žuvies;
- padidėjusi administracinė našta (apskaita, tyrimai, žurnalų pildymas, ataskaitų rengimas, tikrinimai ir kt.);
- santykinai aukštas sertifikavimo mokestis;
- negarantuota pagalba ekologiniam gamybos būdai akvakultūroje (dar nė vienais metais nebuvo paremta tokia apimtimi, kaip deklaruojama taisyklėse), nors prisiimti išpareigojimus žinant, kad išauginsi mažiau produkcijos, didesnėmis sąnaudomis.

Reikia pažymėti, kad praeitais finansavimo laikotarpiais buvo remiamas tik ekologinis tvenkininės akvakultūros produkcijos gamybos būdas. UAS technologiškai tokio būdo taikyti negali, o siekiant patenkinti vartotojų poreikį šviežiai kokybiškai žuviai bei atliepti Žaliojo kurso reikalavimus, Lietuva numačiusi iki 2030 m. ženkliai padidinti UAS užaugintos žuvies kiekį (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Uždaroje akvakultūros sistemose (UAS) auginamos akvakultūros produkcijos prognozė

Rodikliai	Mato vnt.	Reikšmė		
		faktinė	siektina	
		2020 m.	2025 m.	2030 m.
Akvakultūros produkcijos kiekis	t	4 367	8 000	8 500
Akvakultūros produkcijos vertė	mln. Eur	13,609	25,000	26,500
Pratekančioms akvakultūros sistemoms ir UAS tenkanti akvakultūros produkcijos dalis	proc.	13	45	47

Šaltinis: Lietuvos akvakultūros sektoriaus plėtros gairių pažangos 2021-2030 m. vertinimo rodikliai

Todėl, skatinant tvaresnius akvakultūros produkcijos gamybos metodus ir UAS, rekomenduojame sukurti UAS plėtojantiems subjektams kokybės schemą, kurios pagrindinis elementas būtų *uginamos žuvies tankio mažinimas*. Kokybės schemoje dalyvaujantiems subjektams, rekomenduojame kompensuoti papildomas dalyvavimo schemoje išlaidas ir kompensuoti prarandamas pajamas dėl užauginamo mažesnio akvakultūros produkcijos kiekio.

3.3. KOMPENSAVIMO PRIEMONIŲ TAIKymo BŪTINUMO, SIEKiant SKATINTI TVARESNIUS GAMYBOS METODUS, ĮVERTINIMAS IR GALIMOS PAGRINDINĖS PARAMOS TEIKIMO SĄLYGOS, UŽTIKRINANČIOS KOMPENSAVIMO PRIEMONIŲ EFEKTYVUMĄ

Reikalavimų, kurie keliama sertifikuojant ekologinius ūkius, analizė, ekologinės tvenkininės akvakultūros ūkių apklausos rezultatai rodo, kad ekologiškai plėtojantys tvenkininę akvakultūrą patiria papildomas gamybos kaštus:

- brangesni nei įprastiniai ekologiški pašarai, o jų baltymingumas (maistingumas) žemesnis nei įprastinių grūdų iš chemizuotų ūkių;
- ekologinių pašarų trūkumas rinkoje, jų suradimas, atsivežimas ilgesniu atstumu;
- papildomas pašarų sandėlių atskyrimas, žymėjimas, priežiūra, apskaita dėl reikalavimo atskirti ekologiškus ir įprastinius pašarus, pašarų sandėlio švaros palaikymo papildomi darbai dėl ribotų dezinfekcinių medžiagų naudojimo;
- leistinų cheminių, dezinfekcinių, gydymo preparatų trumpesnis sąrašas, didesnės jų kainos ir mažesnis efektyvumas technologiniams, gyvūnų gerovės, geros sveikatos tikslams pasiekti;
- papildomi administravimo kaštai (sertifikavimo mokestis; turi būti apmokytas ir paskirtas darbuotojas atsakingas už ekologinę gamybą, kuris nuolat turi gilinti ir atnaujinti žinias, susipažinti su teisės aktais, reikalavimais, gamybiniais technologiniais normatyvais, ribojimais, leistinų medžiagų sąrašais ir jų atnaujinimais ir kt.; turi būti pildomas ekologinės gamybos ūkio veiklos žurnalas (EGŪVŽ), Vandens tyrimų žurnalas (kur nerečiau kas 5 d. (o reikalui esant ir

dažniau) privalu matuoti kiekviename tvenkinyje ištirpusį vandens deguonį, pH, temperatūrą ir visus duomenis laiku suvesti į žurnalą ir pateikti kontroliuojančiai institucijai); parengti tvenkinių įžuvinimo planus ir žuvų išgaudymo ataskaitas (du kart metuose); užpildyti Ūkio veiklos anketas – gamybos planą; pasirengimas patikroms du kartus metuose).

Todėl, siekiant kompensuoti papildomas išlaidas ir prarandamas pajamas, kurie atsiranda, taikant tvaresnius gamybos metodus (*ekologinis gamybos būdas*), taikytinas kompensavimas, kaip išmoka, kurios dydžio nustatymui turėtų būti taikomi tokie *pagrindiniai principai*:

- sudedamosios dalys yra tokios, kurias galima patikrinti;
- paremtos atitinkamų kompetentingų institucijų pripažįstamais rodikliais;
- nurodyti aiškūs duomenų šaltiniai;
- neturi elementų, susijusių su išlaidomis ilgalaikėms investicijoms t. y. kompensacinės išmokos dydis nustatytas, atsižvelgiant tik į kintamąsias išlaidas, kurios yra realios ir atitinkančios prisiimamus įsipareigojimus;
- į kompensacinės išmokos dydį neįtraukiami jokie skatinamieji elementai;
- kompensacinės išmokos nustatymui naudojami tvenkinių akvakultūros produktyvumas ir produkcijos pardavimo kainos apskaičiuotos kaip vidurkiai iš ne trumpesnio nei trejų metų laikotarpio, esant pakankamai patikrinamų duomenų;
- į kompensacinės išmokos dydį įtraukiamos sandorių sąnaudos, kurios gali siekti iki 20 proc. apskaičiuotų papildomų išlaidų ir prarastų pajamų;
- kompensacinė išmoka nustatoma ir mokama už sertifikuotų ekologinių tvenkinių ploto vienetą – ha;
- kompensacinė išmoka gali būti diferencijuojama priklausomai nuo akvakultūros tvenkinio produktyvumo.

Siekiant, kad kompensavimo priemonės už *ekologinį gamybos būdą* būtų efektyvios, rekomenduojamos tokios *specifinės paramos teikimo sąlygos*:

- parama skiriama pareiškėjams, auginantiems ir veisiantiems žuvis, kurių metinės pajamos iš žuvininkystės produktų gamybos sudaro daugiau kaip 50 proc. visų metinių pajamų;
- pareiškėjas turi įsipareigoti laikytis ekologinei akvakultūrai taikomų įsipareigojimų ne mažiau kaip 5 metus nuo paramos paraiškos pateikimo dienos iki paskutiniųjų įsipareigojimo metų nustatytos dienos;
- pareiškėjas turi užtikrinti pagamintos ekologiškos akvakultūros produkcijos atsekamumą.

Taikant kitą tvaresnį akvakultūros produkcijos gamybos metodą – *akvakultūros produkcijos gamybos kokybės schemą uždarojoms akvakultūros sistemoms* (UAS), kurios esminis elementas mažinant auginamų žuvų tankio sumažinimas, prarandamos pajamos bei atsiranda papildomos išlaidos. Jos gali būti kompensuojamos kaip išmoka, kurios dydžio nustatymui turėtų būti taikomi tokie *pagrindiniai principai*:

- sudedamosios dalys yra tokios, kurias galima patikrinti;
- paremtos atitinkamų kompetentingų institucijų pripažįstamais rodikliais;
- nurodyti aiškūs duomenų šaltiniai;
- nustatant kompensacinę išmoką siekiama, kad būtų kompensuojamos prarandamos pajamos patiriamos sumažinant auginamų žuvų tankį, palyginus su rekomenduojamomis normomis;
- į kompensacinės išmokos dydį įtraukiamos papildomos išlaidos skirtos sertifikavimo ir patikrų procedūroms įgyvendinti, produkcijos atsekamumo užtikrinimui, kurios gali siekti iki 20 proc. apskaičiuotų papildomų išlaidų ir prarastų pajamų;
- fiksuota kompensacinė išmoka nustatoma ir mokama už uždarosios sistemos tūrio vienetą (kub. m) kiekvienus įsipareigojimų metus;
- išmoka turėtų būti diferencijuota priklausomai nuo UAS auginamų žuvų tankio.

Siekiant, kad kompensavimo priemonės už *akvakultūros produkcijos gamybos kokybės schemą UAS*, būtų efektyvios, rekomenduojamos tokios *specifinės paramos teikimo sąlygos*:

- parama skiriama pareiškėjams, auginantiems ir veisiantiems žuvis, kurių metinės pajamos iš žuvininkystės produktų gamybos sudaro daugiau kaip 50 proc. visų metinių pajamų;
- pareiškėjas turi įsipareigoti laikytis taikomų įsipareigojimų ne mažiau kaip 5 metus nuo paramos paraiškos pateikimo dienos iki paskutiniųjų įsipareigojimo metų nustatytos dienos;
- pareiškėjas turi užtikrinti pagal kokybės schemą pagamintos akvakultūros produkcijos atsekamumą;
- pašarai privalo būti visiškai be GMO, žuvų miltai ir aliejus dirbtiniuose pašaruose turi būti gauti tausios žvejybos būdu ir tai turi būti užtikrinama pašarų gamintojo deklaracijoje;
- visos pareiškėjo auginamos žuvys turi būti auginamos pagal kokybės schemos reikalavimus.

3.4. DALYVAVIMO ES APLINKOSAUGOS VADYBOS IR AUDITO SISTEMOSE (EMAS) GALIMYBĖS

Susirūpinimas aplinkosauga, augantis visuomenės spaudimas ir valstybinio reguliavimo priemonės keičia verslo sąlygas visame pasaulyje. Vartotojai ir akcininkai vis labiau reikalauja aplinkosaugos požiūriu nepavojingų produktų ir paslaugų. Organizacijoms tampa vis svarbiau parodyti, kad ne tik jų filosofija, bet ir investicijų strategijos bei kasdieninė veikla yra subalansuota.

Europos Sąjungos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS - angl. The EU Eco-Management and Audit Scheme) – tai savanorišku dalyvavimu grindžiama sistema, skirta įmonėms ir kitoms organizacijoms, kurios pageidauja įsipareigoti vertinti, valdyti ir gerinti savo aplinkosaugos veiksmingumą. Sistema buvo sukurta 1993 metais ir atnaujinta 2001 ir 2009 metais.

Ji siekia skatinti dalyvaujančių organizacijų nuolatinį aplinkosaugos veiksmingumo gerinimą ir vertinimą. Atsakomybė už EMAS įgyvendinimą ir skatinimą ES dalijasi keletas institucijų. Komisija užsiima schemos plėtros ir priežiūros klausimais ES lygiu. Ji taip pat koordinuoja schemos skatinimo veiklas visos Europos mastu ir įsteigė EMAS Informacinę Tarnybą, kurios užduotis yra pagelbėti Komisijai, ypač teikiant atsakymus į visuomenės ir verslo subjektų klausimus. Kiekviena šalis-narė privalo sukurti nacionalinę registravimo ir vertinimo sistemą, kurią administruotų paskirta Kompetentinga įstaiga bei Akreditacijos įstaiga.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 761/2001 numatyta, kad EMAS turėtų būti prieinama visoms organizacijoms, kurių veikla turi poveikį aplinkai, suteikdama joms priemones valdyti šį poveikį ir gerinti savo bendrą aplinkosaugos veiksmingumą bei teikti atitinkamą informaciją visuomenei ir kitoms suinteresuotoms šalims.

Remiantis Sutarties 5 straipsnyje nurodytais subsidarumo ir proporcingumo principais, EMAS efektyvumas gerinant Europos organizacijų aplinkosaugos veiksmingumą gali būti geriau pasiekiamas Bendrijos lygiu. Šis reglamentas tik užtikrina vienodą EMAS įgyvendinimą visoje Bendrijoje, pateikiant bendrąsias EMAS taisykles, procedūras ir pagrindinius reikalavimus, o priemones, kurias galima tinkamai įgyvendinti nacionaliniu lygiu, yra paliekamos valstybių narių kompetencijai.

Organizacijos turėtų būti skatinamos savanoriškai dalyvauti EMAS ir galėtų įgyti papildomos naudos įgyvendinant įstatymų vykdymo kontrolę, taupant lėšas ir kuriant viešąjį įvaizdį.

Reglamente pažymima, kad svarbu, kad mažosios ir vidutinės įmonės dalyvautų EMAS ir kad jų dalyvavimas būtų skatinamas palengvinant naudojimąsi informacija, esamais paramos fondais ir valstybinių institucijų teikiamomis paslaugomis bei parengiant arba suteikiant techninės pagalbos priemones.

Reglamente pažymima, kad aplinkosaugos vadybos sistemas diegiančių organizacijų skaidrumas ir patikimumas stiprėja, kai siekiant patvirtinti, kad laikomasi atitinkamų šio reglamento reikalavimų, yra tikrinamos jų vadybos sistemos, audito programos ir aplinkosaugos ataskaitos ir kai akredituoti aplinkosaugos vertintojai patvirtina pateiktas ir vėliau atnaujinamas aplinkosaugos ataskaitas. Dėl šios priežasties būtina užtikrinti ir nuolat gerinti aplinkosaugos vertintojų kompetenciją, sukuriant nepriklausomą ir nešališką akreditavimo sistemą ir perkvalifikuojant šiuos specialistus bei atitinkamai kontroliuojant jų veiklą, kad būtų užtikrintas EMAS patikimumas. Taigi, turėtų būti numatytas glaudus nacionalinių akreditacijos įstaigų bendradarbiavimas.

Reglamente akcentuojama, kad organizacijos turėtų būti skatinamos rengti ir viešai platinti periodines aplinkosaugos ataskaitas, pateikdamos visuomenei ir kitoms suinteresuotoms šalims informaciją apie jų pačių aplinkosaugos veiksmingumą. Valstybės narės galėtų sukurti skatinimo sistemą, kuri paremtų organizacijų dalyvavimą EMAS.

Lietuvoje dalyvavimas EMAS sistemoje registruojamas Aplinkos apsaugos agentūroje, kuri yra Lietuvos EMAS Kompetentinga įstaiga. Kiekviena šalis-narė turi įsteigti nepriklausomą ir neutralią Kompetentingą įstaigą, kuri savo šalyje organizuotų teritorijų registravimo procesą. Kompetentingos įstaigos yra atsakingos už registracijos numerių suteikimą organizacijoms, kurios pateikė patvirtintas aplinkosaugos ataskaitas, registracijos mokesčių surinkimą, organizacijų registracijos laikiną sustabdymą ar panaikinimą bei informacijos apie nacionaliniame EMAS registre esančias organizacijas teikimą. Apie bet kokius pakeitimus šiame registre turi būti pranešama Komisijai. Vienodo lygio analizės (angl. peer review) proceso pagalba yra užtikrinamas registravimo procedūrų suderinamumas visose Kompetentingose įstaigose, kurių atstovai kartą per metus susitinka pasidalinti informacija.

Aplinkos ministerija yra pirmoji ir kol kas vienintelė valstybės įstaiga Lietuvoje, įdiegusi aplinkosaugos valdymo sistemą pagal EMAS reglamento ir ISO 14001 standarto reikalavimus (įsigaliojus naujam AVS standartui LST EN ISO 14001:2015, ministerija 2018 m. pradžioje atnaujino visą AVS dokumentaciją). Aplinkos ministras sudarė AVS komisiją, kurios tikslas – užtikrinti efektyvų AVS funkcionavimą, vykdyti ministerijos aplinkos apsaugos veiksmingumo stebėjimą, tvirtinti AVS reglamentuojančius dokumentus. Šios komisijos posėdžiuose aptariama, kaip sekasi įgyvendinti su aplinkosaugos aspektais susijusius tikslus ir mažinti neigiamą poveikį aplinkai. Sukurti ir patvirtinti AVS reglamentavimo dokumentai yra privalomi visiems Aplinkos ministerijos administracijos darbuotojams. Kasmet atliekamas AVS vidaus ir išorės auditas nustato, ar AVS tinkamai įgyvendinama ir prižiūrima. AVS būklė ir jos gerinimo tikslų programos įgyvendinimas aptariami vadybos vertinamosios analizės bei AVS komisijos posėdžių metu, kuriuose dalyvauja Aplinkos ministerijos vadovybės atstovas aplinkosaugai – Aplinkos ministerijos kancleris – ir struktūrinių padalinių vadovai. Šių posėdžių metu priimami sprendimai, kaip tobulinti AVS, nustatomi aplinkosaugos veiksmingumo gerinimo tikslai, uždaviniai, priemonės ateinantiems metams.

Įgyvendinant AVS keliamus uždavinius, daug dėmesio skiriama tiesioginių ir netiesioginių aplinkosaugos aspektų valdymui. Įvertinant galimybes sukelti žalą, aplinkos pažeidžiamumą, poveikio mastą, kiekį, dažnumą, grįžtamumą (pasikartojimą) ir susijusius teisės reikalavimus, identifikuojami reikšmingi aplinkosaugos aspektai. Šiems aspektams nustatomi tikslai, įgyvendinimo uždaviniai ir jų vykdymo kontrolė. Siekiant pagerinti aplinkosaugos aspektų valdymo efektyvumą, buvo atsisakyta dalies funkcijų dubliavimo ir priimtas sprendimas netiesioginių aplinkosaugos aspektų valdymą, veiksmingumo gerinimo tikslų, uždavinių nustatymą bei jų įgyvendinimo kontrolę vykdyti per ministerijos strateginį veiklos planą, kurį rengia ir jo įgyvendinimo kontrolę vykdo Strateginio planavimo skyrius. Tiesioginių aplinkosaugos aspektų veiksmingumo gerinimo tikslai, uždaviniai ir jų vykdymo kontrolė pateikiami kasmet rengiamoje AVS veiksmingumo gerinimo tikslų programoje. Šių sistemų įdiegimas bei administravimas kasmet reikalauja tam tikrų išlaidų – vertintojų paslaugos, EMAS registracijos ar registracijos pratęsimo mokestis. Aplinkos ministerija vadybos sistemų naudą savo ūkinėje veikloje vertina skaičiuodama keturias pagrindines išteklių sąnaudas: kuro sąnaudas tarnybiniam transportui, šaltą vandenį, biuro popierių ir elektrą. Pasiiekti rezultatai – akivaizdūs. Pirmaisiais metais mažėjęs drastiškai, šių išteklių naudojimas šiuo metu mažėja nežymiai. Tačiau ne tik

išteklių sutaupymas yra svarbus. Kitas reikšmingas aspektas – padidėjęs darbuotojų aplinkosauginis sąmoningumas, pagerėjęs visuomenės požiūris į vykstančius procesus, geras Aplinkos ministerijos EMAS veiklos įvertinimas Europos Komisijoje. Pagrindiniai sunkumai, susiję su EMAS diegimu Aplinkos ministerijoje: • EMAS diegimo projekto parengimas ir jo finansavimo užtikrinimas; • didelis EMAS įdiegimui reikiamų parengti dokumentų kiekis; • darbuotojų sąmoningumo ugdymas (sunkiausia buvo pakeisti darbuotojų požiūrį į diegiamas naujoves).

EMAS įdiegimo Aplinkos ministerijoje paslaugos buvo perkamos pagal projektą, finansuojamą Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. AVS Aplinkos ministerijoje įdiegta 2011 m. rugsėjo mėn., tų pačių metų spalio mėn. Aplinkos ministerija buvo įregistruota EMAS registre. EMAS diegimo išlaidos sudarė 51,6 tūkst. eurų, o EMAS / AVS palaikymo (priežiūros) išlaidos per 2012–2017 metų laikotarpį sudarė 22,9 tūkst. eurų ir buvo apmokėtos Aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšomis. Tuo pačiu metu tiesioginės veiklos sąnaudos sumažėjo 37 tūkst. – pavyko sutaupyti net 28 proc. išlaidų. Atmetus vienkartinės sistemų diegimo išlaidas ir vertinant tik įdiegtų vadybos sistemų palaikymo išlaidas, matyti, kad reali sutaupyta suma buvo 14,1 tūkst. eurų arba 61,6 proc. didesnė negu patirtos išlaidos

Aplinkosaugos vadybos ir audito sistema ypač aktuali dabartiniam verslo pasauliui, kai vis aktualesnis tampa žaliavų, energijos bei vandens sunaudojimo minimizavimas įmonėse bei įvairių visuomenės sluoksnių pasitikėjimo įgijimas ar sustiprinimas. Verslininkai pažymi, kad sumažinus neigiamo poveikio aplinkai riziką, padidėja akcininkų, investuotojų, visuomenės, taip pat draudimo bei finansinių institucijų pasitikėjimas įmone. Be to, EMAS sistema padeda sustiprinti socialiai atsakingos įmonės įvaizdį ir atskleisti rūpestį aplinkosaugos problemomis. EMAS labai populiari tarp eksportuojančių įmonių daugelyje Europos šalių. Ji pripažįstama patikimu ženklu, rodančiu aktyvų įmonės išitraukimą į aplinkosaugos vadybą, padedančiu didinti produkcijos eksporto galimybes, ypač tose rinkose, kur aplinkosauginiai reikalavimai yra labai aukšti (pvz., Skandinavijos, Vakarų Europos).

Europos Komisijos užsakymu 2012 m. atlikta tarptautinė apklausa parodė, kad įstaigos ir įmonės Europoje teigiamai vertina EMAS, nes tai joms leidžia sutaupyti energijos išteklių, sumažino incidentų kiekį bei pagerino santykį su suinteresuotais subjektais.

2 pav. EMAS teikiamos naudos

Geresni aplinkosaugos ir finansiniai rezultatai	• aukšta aplinkosaugos vadybos kokybė • efektyvesnis išteklių naudojimas ir mažesnės išlaidos
Geresnis rizikos ir galimybių valdymas	• garantija, kad bus visapusiškai įvykdyti aplinkosaugos teisės aktų reikalavimai • mažesnė rizika gauti teisės aktuose numatytas baudas • reglamentavimo palengvinimas
Didesnis patikimumas ir skaidrumas, geresnė reputacija	• nepriklausomas informacijos apie aplinkosaugą vertinimas • EMAS logotipo naudojimas rinkodaros tikslais • daugiau verslo galimybių rinkose, kuriose svarbūs ekologiškos gamybos procesai • geresni santykiai su vartotojais ir valdžios institucijomis
Daugiau galių darbuotojams ir didesnė jų motyvacija	• geresnė aplinka darbe • didesnis darbuotojų lojalumas • daugiau galimybių stiprinti komandinę dvasią

Šaltinis: Žalios ir taupančios. Tvarių sprendimų vadovas organizacijoms, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius, 2018. Prieiga per internetą:

<https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/Bro%C5%A1i%C5%ABros%20maketas%20spaudai2.pdf>

Įvertinus kuriamą vertę ir gaunamą naudą, priimamas sprendimas dėl EMAS diegimo. Pirmiausia, turi būti įdiegiamas ISO 1400 standartas ir užtikrinamas papildomų reikalavimų įvykdymas. Tuomet keturiais etapais atliekamas vertinimas.

3 pav. EMAS diegimo reikalavimai

Šaltinis: Žalios ir taupančios. Tvarių sprendimų vadovas organizacijoms, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius, 2018. Prieiga per internetą:
<https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/Bro%C5%A1i%C5%ABros%20maketas%20spaudai2.pdf>

Pagrindiniai etapai, siekiant EMAS registracijos, yra šie:

- Ištirti organizacijos sąveiką su aplinka, atliekant aplinkosaugos analizę;
- Remiantis analizės rezultatais, įdiegti efektyvią aplinkosaugos vadybos sistemą, siekiančią pagerinti organizacijos aplinkosaugos veiksmingumą;
- Paskelbti aplinkosaugos ataskaitoje duomenis apie aplinkosaugos veiksmingumą. Ši ataskaita yra patvirtinama trečiosios pusės tam, kad būtų užtikrintas veiksmingumo atskaitomybės elemento patikimumas.

Aplinkos politikos, atspindinčios aukščiausio lygmens vadovybės įsipareigojimą vykdyti nuolatinį aplinkosaugos veiksmingumo gerinimą esamoje teisinėje aplinkoje, suformulavimas yra pirmasis aiškus žingsnis procese.

Pirminėje aplinkosaugos analizėje yra ištiriami organizacijos aplinkosaugos klausimai, poveikiai aplinkai ir aplinkosaugos veiksmingumas, susijęs su organizacijos vykdomomis veiklomis, gaminamais produktais ir teikiamomis paslaugomis.

Yra identifikuojami reikšmingi aplinkosaugos aspektai, kurių nustatymui yra naudojamas organizacijos apibrėžtas kriterijų dėl jos aplinkosaugos aspektų reikšmingumo rinkinys. Reikšmingi aplinkosaugos aspektai sudaro pagrindą tinkamiems aplinkosaugos veiksmingumo gerinimo tikslams ir užduotims nustatyti. Aplinkosaugos programoje yra aprašomi šie tikslai ir užduotys bei jų įgyvendinimo keliai. Pradėjus veikti aplinkosaugos programai, pasiekta pažanga yra nuolat patikrinama, atliekant vidinį aplinkosaugos auditą. Jei reikalinga, yra vykdomi koregavimo veiksmai, kuriuos lydi periodinė analizė.

Visas šis procesas yra aprašomas aplinkosaugos ataskaitoje, kurioje turi būti pateikiama ši informacija:

- organizacijos aprašymas, jos veiklos, produktų bei paslaugų apibūdinimas;
- organizacijos aplinkosaugos politika ir aplinkosaugos vadybos sistemos aprašymas;
- visų organizacijos tiesioginių ir netiesioginių aplinkosaugos aspektų aprašymas ir paaiškinimas;
- aplinkosaugos tikslų ir uždavinių aprašymas;
- duomenų apie organizacijos veiksmingumą palyginti su jos aplinkosaugos tikslais ir uždaviniais santrauka;
- kiti veiksniai, susiję su aplinkosauginiu veiksmingumu;
- nuoroda į taikomus aplinkosauginius teisinius reikalavimus;
- aplinkosaugos vertintojo vardas, pavardė ir akreditacijos ar leidimo numeris bei patvirtinimo data.

Kompetentinga įstaiga gavusi organizacijos paraišką (joje pateikiama patvirtinta aplinkosaugos ataskaita, aplinkosaugos vertintojo deklaracija, būtiniausios informacijos forma ir rinkliavos

sumokėjimo įrodymas), įtraukia ją į EMAS registracijos sąrašą ir suteikia jai registracijos numerį. Nuo šiuo momento organizacija gali naudoti EMAS emblemą.

Europos Komisija neteikia finansinės paramos individualioms organizacijoms, kad pastarosios galėtų dalyvauti EMAS. Finansinė parama yra skiriama platesniems veiksams, skelbiant atvirus konkursus, pavyzdžiui, priemonių, skirtų paremti mažų ir vidutinio dydžio įmonių (MVĮ) dalyvavimą EMAS, kūrimui.

Europos Komisijos Generalinis Sekretoriatas parengė Bendrijos finansinės paramos vadovą - "Europos Sąjungos teikiamos dotacijos ir paskolos". Jame yra pateikiama išsami informacija apie tai, kaip veikia Europos Sąjungos finansinės paramos mechanizmai.

Europos Bendrijos LIFE-Aplinka programa, kurią administruoja Europos Komisijos Aplinkos Generalinis direktoratas, gali suteikti finansinę paramą projektams, atitinkantiems programos reikalavimus. Tačiau tai nėra taikoma įprastinei EMAS įgyvendinimo veiklai.

Komisija skatina atskiras šalis-nares sukurti paramos mechanizmus organizacijoms (ypač MVĮ), norinčioms įdiegti EMAS. Reglamente teigiama, kad vietos valdžios institucijos kartu su pramonės asociacijomis, prekybos rūmais ir suinteresuotomis šalimis, gali teikti pagalbą MVĮ nustatant reikšmingus poveikio aplinkai atvejus, kuria MVĮ gali vėliau pasinaudoti, rengdamos savo aplinkosaugos programas ir diegdamos AVS.

Daugelyje šalių-narių veikia nemažai schemų, kurios skiria ypatingą dėmesį MVĮ dalyvavimo EMAS paramai. Nors Europos Komisija nėra sukūrusi centralizuoto šių nacionalinių programų registro, šalys-narės privalo informuoti Komisiją apie bet kokias priemones, kurių buvo imtasi siekiant paskatinti organizacijų dalyvavimą EMAS.

Lietuvos akvakultūros sektoriaus subjektai iki šiol nedalyvavo ES aplinkosaugos vadybos ir audito sistemose (EMAS), įsteigtose pagal Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 761/2001. Numatyta, kad organizacijų/įmonių dalyvavimas šioje sistemoje remiasi savanoriškumo pagrindais.

Kad paskatinti akvakultūros sektoriaus subjektus dalyvauti EMAS, visų pirma tikslinga organizuoti nemokamus informavimo-konsultavimo renginius, pristatančius dalyvavimo EMAS privalumus ir registravimo tvarką.

Antrame etape tikslinga atrinkti pilotinius akvakultūros produkcijos gamybos subjektus, kuriuose EMAS visų pirma galėtų būti diegiama, įvertinant tai, kad absoliuti dauguma akvakultūros subsektoriuje veikiančių įmonių atitinka tik labai mažos ar mažos įmonės reikalavimus.

Akvakultūros produkcijos gamybos subjektams, besiregistruojantiems dalyvauti EMAS, galima būtų kompensuoti:

- 100 proc. vienkartinę registravimo įmoką;
- 100 proc. EMAS diegimo ir sertifikavimo išlaidų pilotinėms įmonėms, 50 proc. - kitoms įmonėms.

4 KOMPENSACIJŲ SKAIČIAVIMO TVARKA UŽ PAPILDOMAS SĄNAUDAS IR / ARBA NEGAUTAS PAJAMAS

Kompensacijų skaičiavimo tvarką už papildomas sąnaudas ir / arba negautas pajamas:

- patirtas įgyvendinant Natura2000 reikalavimus ir (arba) veiklos reikalavimus atitinkamose srityse, susijusiose su direktyvų 92/43/EEB ir 2009/147/EB įgyvendinimu;
- patirtas taikant ekstensyvios akvakultūros formas, įskaitant aplinkos, biologinės įvairovės apsaugą ir gerinimą, taip pat kraštovaizdžio ir akvakultūros teritorijų valdymą ar tvarkymą;

Kompensacinės paramos dydis akvakultūros ūkiams, vykdančioms aplinkosaugos funkcijas, 203-2027 m. galėtų būti nustatoma, remiantis žemiau pateiktais principais:

- Už kiekvienus įsipareigojimų ir veiklų vykdymo metus apskaičiuojama paramos suma susideda iš šių dalių:
 - ✓ *kompensacijos už faktiškai atliktus aplinkosaugos plane numatytus darbus* (konkrečiame ūkyje vykdytinų darbų apimtys, konkrečios jų įgyvendinimo vietos nurodomos ir laukiamas aplinkosauginis efektas turi būti pagrįstas ūkyje esamos būklės analize). Kompensacijos dydis nustatomas, remiantis numatytais darbų apimtimis ir ŽŪM patvirtintais darbų į kainiais. Nesant galimybių nustatyti tokių į kainių dėl būtinos supaprastintam išlaidų apmokėjimui taikyti informacijos nebuvimo, kompensacijos dydis galėtų būti nustatomas, remiantis faktiniais išlaidų pagrindimo dokumentais, neviršijant maksimalaus kompensacinės paramos dydžio, Eur/ha;
 - ✓ *kompensacijos už laukinių vandens paukščių padarytą žalą*, kai kompensuojama suleistos žuvies ir suleistų pašarų vertė, kuri nustatoma: 1. proporcingai mokėtinai kompensacinei sumai už vykdomus aplinkosaugos darbus santykiu 1: iki 0,4, o Natura2000 teritorijose 1: iki 0,5 arba 2. proporcingai mokėtinai kompensacinei sumai už vykdomus aplinkosaugos darbus santykiu 1: iki 0,5, o Natura 2000 teritorijose 1: iki 0,6, kasmet ūkiuose nustatant faktiškai padarytą paukščių žalą;
- Maksimalus galimas kompensacinės paramos dydis iš viso skaičiuojant vienam ha įveistų tvenkinių, nustatytas remiantis istoriniais NMA teikiamais duomenimis apie gamtotvarkos priemonių įgyvendinimą 2015-2020 m.: **iki 175 Eur/ha, Natura2000 teritorijose iki 205 Eur/ha;**
- Pareiškėjas turi įsipareigoti vykdyti aplinkosaugos priemones ne mažiau kaip 5 metus nuo paramos paraiškos pateikimo dienos iki paskutiniųjų įsipareigojimo metų nustatytos dienos.

Kompensacijų skaičiavimo tvarką už papildomas sąnaudas ir / arba negautas pajamas:

- patirtas dėl tvaresnių gamybos metodų taikymo ir / arba perėjimo prie jų:

1) už ekologinį gamybos būdą (žr. 11 lentelę):

11 lentelė. Kompensacijos už papildomas sąnaudas ir negautas pajamas nustatymas už ekologinį gamybos būdą 2023-2027 m.

11a

Akvakultūros tipas	Grynasis pelnas, Eur	Realizuotas kiekis, kg	Plotas, ha	Grynojo pelno marža, proc.	Produktyvu mas kg/ha	Grynasis pelnas, Eur/ha
Įprastinė	534927	2058210,25	3764,67	9	547	142,09

Akvakultūros tipas	Grynasis pelnas, Eur	Realizuotas kiekis, kg	Plotas, ha	Grynojo pelno marža, proc.	Produktyvumas, kg/ha	Grynasis pelnas, Eur/ha
Mišri*	68746	1302536,19	4362,49	2	299	15,76
Skirtumas						126,33

*pasirinkta mišri gamyba, nes tik du akvakultūros ūkiai yra visa apimtimi ekologiniai, o tai nesudaro prielaidų suformuoti pakankamą imtį skaičiavimams.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪIKVC (LŽŪMPRIS) 2019 m. duomenis

11b

Produktyvumas sertifikuoto akvakultūros tvenkinių ploto, kg/ha	Kompensuojamos patiriamos papildomos išlaidos ir prarandamos pajamos, Eur/ha	Papildomos išlaidos sertifikavimui, atsekamumui*, Eur/ha	Fiksuoto dydžio kompensacinė išmoka, Eur/ha
	A	B	A+B
> 251	180	13	193
151-250	126	13	139
51-150	72	13	85

*nustatytos kaip 10 proc. nuo kompensuojamų patiriamų papildomų išlaidų ir prarandamų pajamų, esant vidutiniam ekologinės akvakultūros produkcijos gamybos produktyvumui

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal ŽŪIKVC (LŽŪMPRIS) 2019 m. duomenis

2) už dalyvavimą UAS kokybės schemoje (žr. 12 lentelę):

12 lentelė. Kompensacijos už papildomas sąnaudas ir negautas pajamas nustatymas už dalyvavimą UAS kokybės schemoje*

Žuvų rūšis	Reikalavimai, produkciją auginant įprastai		Savikaina, Eur/kg	Kaina, Eur/kg	Reikalavimai, įgyvendinantiems kokybės schemas		Prarandamos pajamos, Eur/kub. m naudotinos vidutiniam išmokos dydžiui nustatyti**
	vandenyje ištirpusio deguonies kiekis, mg/l	žuvų tankis, kg/kub. m vandens			vandenyje ištirpusio deguonies kiekis, mg/l	žuvų tankis, kg/kub. m vandens	
1	2	3	4	5	6	7	8
Upėtakis (upinis šalis)	> 5	iki 50	2,00	4,18	> 6	iki 35	32,70
Afrikinis šamas	> 3	iki 350	1,70	2,80	> 4	iki 245	115,50
Lašiša	> 5	iki 50	...	...	> 6	iki 35	...
Vėžiagyviai	> 5	iki 50	...	...	> 6	iki 35	...

*kompensacijos gali būti mokamos ir jų dydis turės būti tikslinamas tik parengus ir patvirtinus Akvakultūros produkcijos gamybos kokybės schemą UAS, nurodant reikalavimus jos įgyvendinimui ir kontrolės mechanizmui. Taip pat nuo 2022 m. įpareigojus, norinčius dalyvauti akvakultūros produkcijos gamybos kokybės schemoje UAS, teikti kompensacinei išmokai nustatyti reikalingus duomenis VĮ ŽŪIKVC.

** $8 = ((3*5) - (3*4)) - ((7*5) - (7*4))$

Šaltinis: sudaryta ESTEP remiantis uždarytų akvakultūros sistemų ūkių apklausos rezultatais, 2021.

Uždarosios akvakultūros sistemos. Alternatyvios akvakultūros asociacija, VŠĮ Nacionalinis žuvininkystės tyrimų centras. Vilnius, 2014 (Projektas „Apytakinių žuvų auginimo sistemų produkcijos rinkų plėtra“).

5 SUPAPRASTINTO IŠLAIDŲ APMOKĖJIMO UŽ BIOLOGINĖS ĮVAIROVĖS IŠSAUGOJIMO/BŪKLĖS GERINIMO, RŪŠIŲ GAUSINIMO IR NATŪRALIŲ VANDENS TELKINIŲ TARŠOS MAŽINIMO DARBUS TAIKymo GALIMYBĖS

Remiantis Europos Komisijos (EK) rekomendacijomis, taikant įvairias priemones ir būdus, daugelyje sričių siekiama supaprastinti valstybės finansų ir veiklos administravimo procesą. Viena iš tokių priemonių – supaprastintas išlaidų apmokėjimas (SIA). Taikant supaprastintai apmokamas išlaidas yra akcentuojama rezultato svarba ir orientavimasis ne į išlaidų apmokėjimą, o į rezultatus ir jų pasiekimą.

Supaprastintai apmokamos išlaidos apibrėžiamos kaip geriausias, tinkamiausias vidutinis dydis, kuriuo gali būti apmokėtos galutinio naudos gavėjo realios išlaidos. Taikant supaprastintai apmokamas išlaidas projekto vykdytoji, atsiskaitant už patirtas išlaidas projektą prižiūrinčioms institucijoms (ministerijoms, administruojančiai institucijai ir kitoms institucijoms), nereikia pateikti išlaidų pagrindimo ir jų apmokėjimo įrodymo dokumentų, tačiau siekiant, kad patirtos išlaidos būtų kompensuotos, būtina teikti rezultato pasiekimą įrodančius dokumentus.

Išlaidas apmokant supaprastintai, geriausias, tinkamiausias vidutinis dydis gali būti trijų rūšių – fiksuotieji įkainiai, fiksuotosios sumos ir fiksuotosios normos, kurios kartu vadinamos fiksuotaisiais dydžiais.

Visi šie fiksuotieji dydžiai gali būti nustatomi įvairiais būdais – atliekant susijusių išlaidų vertinimą, įgyvendintų veiklų istorinės informacijos analizės arba pritaikant jau atliktų tyrimų rezultatus, kai analizuotas objektas atitinka planuojamą finansuoti objektą.

Vienas iš patikimiausių būdų nustatant fiksuotuosius dydžius, taikyti Europos Komisijos patvirtintus dydžius. Taip pat fiksuotieji dydžiai gali būti nustatomi remiantis nacionaliniuose teisės aktuose patvirtintais dydžiais, tačiau jei teisės aktas neapibrėžia konkretaus dydžio, o tik numato galimas ribas, tokiu atveju fiksuotasis dydis turi būti nustatomas atliekant papildomas patiriamų išlaidų vertinimo studijas. Taigi, fiksuotieji dydžiai nustatomi atliekant įvairius išlaidų vertinimus, atliekant rinkos kainų tyrimus, istoriniais duomenimis ar pasitelkiant kitus galimus ir tinkamus nustatymo metodus.

Atliekant SIA tyrimus, būtina laikytis bendrųjų tyrimo metodikoms taikomų principų:

Principas	Apibūdinimas
Teisingumo	Pasirinktas metodas fiksuotųjų dydžių apskaičiavimui ir nustatymui turi būti teisingas, t. y., skaičiavimas turi būti racionalus ir realistiškas – nustatytas dydis turi būti ne pernelyg mažas ar ne per netikėtinais didelis.
Nešališkumo	Pasirinktas metodas turi būti nešališkas, tai reiškia, kad tam tikriems projektų vykdytojams arba veiksmams neteikiama pirmenybė kitų projektų vykdytojų arba kitų veiksmų atžvilgiu. Apskaičiuojant standartinį fiksuotąjį vieneto įkainį, fiksuotąją sumą arba fiksuotąją normą turi būti užtikrintas vienodas požiūris į visus projektų vykdytojus ir (arba) veiksmus. Kaip pavyzdį galima paminėti įkainių arba sumų skirtumus, kurie nėra pagrįsti objektyviais projektų vykdytojų arba veiksmų ypatumais arba aiškiais politikos tikslais. Netoleruoti skaičiavimo metodai, kurie nepateisinamai diskriminuoja tam tikrus projektų vykdytojus ar jų grupes arba veiksmų rūšis.
Patikrinamumo	Fiksuotųjų normų, fiksuotųjų įkainių arba fiksuotųjų sumų nustatymas turėtų būti grindžiamas patvirtinamaisiais dokumentais, kuriuos būtų galima patikrinti. Tai reiškia, kad institucija, atlikusi SIA nustatymo tyrimą, privalo sugebėti parodyti, kuo buvo pagrįstas SIA tyrimas. Labai svarbu užtikrinti, kad būtų laikomasi patikimo finansų valdymo principo. SIA metodą nustatanti institucija turėtų parengti dokumentus, kuriuose būtų bent šie dalykai: - skaičiavimo metodo aprašymas, nurodant pagrindinius skaičiavimo veiksmus; - analizuojant ir skaičiuojant naudotų duomenų šaltiniai, pateikiant duomenų reikšmės numatytiems veiksmams vertinimą ir duomenų kokybės įvertinimą; - skaičiavimas, skirtas supaprastinto išlaidų apmokėjimo vertei nustatyti.

Šaltinis: Supaprastintai apmokamų išlaidų nustatymo ir taikymo gairės. Europos socialinio fondo agentūra. Vilnius, 2020 m.

Atliekant fiksuotųjų dydžių nustatymo tyrimus, dažniausiai yra **naudojami kiekybiniai vertinimo metodai**. Atliekant fiksuotųjų dydžių nustatymo tyrimus, kokybiniai metodai gali būti naudojami tik kaip sudedamoji kiekybinių tyrimų dalis, neįtakojanti galutinio tyrimo rezultato.

Nustatant fiksuotąjį dydį, labai svarbu žinoti, kas bus finansuojama ir kokie turi būti pasiekti rezultatai, Tai leidžia paprasčiau apskaičiuoti ir nustatyti fiksuotąjį dydį.

Biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo darbų sąrašas 2023-2027 m. laikotarpiui (14 lentelė) parengtas, atsižvelgus į Europos Sąjungos (ES) teisės aktų reikalavimus, Lietuvos ornitologų draugijos, Lietuvos gamtos fondo siūlymus ir suderintas su Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos specialistais bei Nacionaline akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacija, kuri jungia 18 akvakultūros produkcijos gamintojų.

14 lentelė. 2021-2027 m. finansavimo laikotarpiu siūlomų remti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo darbų* sąrašas

Eil. Nr.	Darbai	Mato vnt.
Reguliariai vykdomi darbai		
1.	Pylimų ir tvenkinių pakrančių (nuo pylimo šlaito viršaus iki vandens) šienavimas	1 ha
2.	Pievių šienavimas	1 ha
3.	Krūmų (ir jų atžalų) išskirtimas pakrantėse ir ant pylimų	100 m ²
4.	Medžių ir krūmų (ir jų atžalų) išskirtimas bei aukštosios žolės šienavimas salose	1 ha
5.	Biologinei įvairovei nepatrauklių nendrynų išpjovimas (sunaikinimas)	1 ha
6. N	Atvirų juostų nendrynuose išpjovimas	1 ha išpjauto ploto
7. N	Ankstesniais metais įrengtų plaukiojančių salų-plaustų priežiūra/ remontas	1 vnt. (20 m ²)
8. N	Įrengtų stacionariųjų gaudyklių plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti kontrolė ir priežiūra	1 vnt.
9. N	Neužpildytų vandeniui tvenkinių palikimas paukščių veisimosi sezonu ir jų sanitarinis paruošimas	1 ha
10. N	Tvenkinių dugno kalkinimo darbai	1 ha
11. N	Akvakultūros ūkio vandens išleidimo kanalų, atliekančių nusodintuvo funkciją, valymas	1 m
12. N	Organinės taršos sulaikymo nusodintuvų valymas	1 m
13. N	Ankstyvas tvenkinių, skirtų šiųmetukų auginimui, užpildymas vandeniui	1 ha
Vienkartiniai darbai		
1.	Naujų nuolatinių salų suformavimas	1 vnt. (0,1 ha)
2.	Plaukiojančių salų-plaustų žuvėdroms įrengimas	1 vnt. (20 m ²)
3.	Inkilų su apsauga nuo plėšrūnų įrengimas	1 vnt.
4.	Užpelkėjusių kanalų valymas ir dumblo nusėdintuvų valymas	100 m, m ³
5.	Užpelkėjusių tvenkinio zonų valymas durpiniuose dirvožemiuose	1000 m ²
6.	Užpelkėjusių tvenkinio zonų valymas ne durpiniuose dirvožemiuose	1000 m ²
7.	Pylimų tvirtinimo darbai	100 m ²
8. N	Stacionariųjų gaudyklių plėšriųjų žvėrių gausai reguliuoti įrengimas	1 vnt.
9. N	Papildomų dirbtinių nepratekamų vandens telkinių, tinkamų varliagyviams gyventi, sukūrimas	1 vnt.
10. N	Vandens hidrotechninių įrenginių pralaidų – „vienuolių“ rekonstrukcijos darbai	1 vnt.

*konkretus ūkis privalo pagrįsti pasirenkamus įgyvendinti biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo darbus, jų įgyvendinimo konkrečią vietą, efektą, atsižvelgiant į konkrečiame ūkyje biologinę įvairovę kuriančias paukščių ir/ar varliagyvių rūšis.

Šaltinis: 2021-2027 m. tęstinių darbų sąrašas suformuotas, remiantis Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2015 m. spalio 6 d. įsakymu Nr. 3D-744. Nauji (pažymėti N) darbai siūlomi, remiantis Lietuvos ornitologų draugijos, Lietuvos gamtos fondo, socialinių partnerių siūlymais/vertinimais.

Remiantis Europos socialinio fondo agentūros parengtomis SIA nustatymo ir taikymo gairėmis, fiksuotam dydžiui už biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo konkretų darbą **galėtų būti taikoms tyrimu nustatomas fiksuotasis įkainis** arba **fiksuotoji suma**.

Fiksuotasis įkainis gali būti apskaičiuojamas ir nustatomas tyrimo rezultatais, kai yra įvertinamos:

- vidutinės rinkos kainos,
- statistiniai duomenys,
- projektų istoriniai duomenys, kurie yra patikimi ir gali būti patikrinami, ar kiti duomenys.

Rekomenduojama nustatytų dydžių veiksmo ar projekto įgyvendinimo metu nekeisti.

Veiklų išlaidų finansavimui, taikant fiksuotąsias sumas, turi būti iš anksto nustatyta bendra veiksmo ar projekto veiklų išlaidų ar dalies veiksmo ar projekto veiklų išlaidų suma, kuri taikoma tinkamoms finansuoti išlaidoms apskaičiuoti ir apmokėti remiantis pateiktais dokumentais, įrodančiais veiklos ar veiklos dalies įgyvendinimą numatytais sąlygomis.

Išanalizavus gamtotvarkos priemonių įgyvendinimo tvenkininės akvakultūros ūkiuose 2014-2020 m. praktiką, gamtotvarkos darbų vykdymą rangos / ūkio būdais, kartu su mokėjimo prašymais teiktus išlaidų pagrindimo dokumentus, statistinių duomenų prieinamumą, buvo nustatyta, kad **nėra pakankamų ir patikimų duomenų fiksuotiems dydžiams nustatyti, remiantis SIA metodiniais reikalavimais**. Informacija apie duomenų trūkumus pateikta 15 lentelėje ir detalizuota 16-17 lentelėse.

15 lentelė. Kiekybinių duomenų* prieinamumo ir analizės būdų taikymo galimybių vertinimas

Kiekybinių duomenų analizės būdas	Taikymo galimybė yra/nėra	Komentaras
Vidutinių rinkos kainų analizė	nėra	Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos narių apklausos duomenimis (apklausoje dalyvavo 18 ūkių ir įmonių, atsakymus pateikė 15 ūkių ir įmonių) vidutiniškai į apklausos klausimus atsakymus pateikusiųose ir gamtotvarkos darbus vykdydžiusiuose tvenkininės akvakultūros ūkiuose ir įmonėse 2014-2020 m. 83 proc. atliktų darbų buvo atlikti ūkio būdu, todėl nustatyti fiksuotus dydžius atliekant rinkos kainų analizę, darant prielaidą, kad darbai bus vykdomi rangos būdu perkant išorės paslaugas, nepagrįsta. Detalūs apklausos rezultatai 16 lentelėje.
Statistinių duomenų/normatyvų analizė	nėra	Mechanizuotų žemės ūkio paslaugų įkainių analizė parodė, kad patikimų ir patikrinamų statistinių duomenų apie sąnaudas atskiriems biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo darbams, kuriems taikytinas SIA būdas, atlikti nėra (pvz. kiek reikia darbo sąnaudų ha griovio šlaito nušienauti ir pan.). Galimi tik statistiniai duomenys apie įkainį už darbo valandą (Eur), kuro litro kainą (Eur). Lietuvoje tik UAB „Sistela“ teikia kiekybinius duomenis/normatyvus apie tyrime analizuotinus atskirus darbus. Tačiau, šie duomenys suinteresuotų valstybinių institucijų nėra pripažįstami kaip patikimi ir patikrinami.
Projektų istorinių patikimų ir patikrinamų duomenų analizė	nėra	Gamtotvarkos priemonių įgyvendinimo 2014-2020 m. laikotarpiu istoriniai duomenys nėra kaupiami Nacionalinėje mokėjimo agentūroje. Reikalingos informacijos fiksuotiems įkainiams nustatyti pasiremiant istoriniais duomenimis nėra paraiškų ir mokėjimo prašymų byloje. Vertinant mokėjimo prašymus administruojantys padaliniai nekaupia duomenų, o tik tikrina ar darbai, kuriems prašoma kompensacijos, buvo atlikti pagal gamtotvarkos planą fizine apimtimi. Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenų analizė rodo, kad

Kiekybinių duomenų analizės būdas	Taikymo galimybė yra/nėra	Komentaras
		atskiriems pareiškėjams už gamtotvarkos darbus buvo kompensuota skirtinga paramos suma, skaičiuojant tvenkinių plotą, už kurį skirta parama ha, priklausomai nuo to, kokia apimtimi ir kokius gamtotvarkos darbus atskiri ūkiai atliko (17 lentelė). Kaip jau buvo minėta anksčiau, dauguma pareiškėjų gamtotvarkos darbus atliko ūkio būdu. Atskirų darbų vertei nustatyti buvo taikomi LR žemės ūkio ministro patvirtinti įkainiai, kurie buvo vienodi visiems pareiškėjams, skirtingi buvo tik darbai ir jų apimtys.

**reikalingų fiksuotam dydžiui už biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo konkretų darbą, taikant tyrimu nustatomą fiksuotąjį įkainį, nustatyti*

Šaltinis: sudaryta ESTEP.

16 lentelė. Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos narių apklausos dėl gamtotvarkos priemonių įgyvendinimo būdo rezultatai

Eil. Nr.	Žuvininkystės įmonė	Darbai atlikti ūkio būdu, %	Darbams atlikti samdyti rangovai %		
			Žemės ūkio bendrovė	UAB	Fiziniai asmenys
1	UAB „Akvilėja“	100	-	-	-
2	UAB „Armolė“	40	-	60	-
3	UAB „A.Valinsko tvenkiniai“	nedalyvauja	reikia keisti Taisykles, leisti dalyvauti nuo 60 ha įmones		
4	UAB „Arvydai“	100*	-	-	-
5	UAB „Bartžuvė“	80	-	20**	-
6	UAB „Birvėtos tvenkiniai“	100	-	-	-
7	AB „Išlaužo žuvis“	50	-	50	-
8	UAB „Juodasis gandrai“	nepateikė duomenų	-	-	-
9	UAB „Kaplių žuvis“	100	-	-	-
10	UAB „Karpis“	90	-	10	-
11	UAB „Kintai“	nepateikė duomenų	-	-	-
12	UAB „Raseinių žuvininkystė“	nepateikė duomenų	-	-	-
13	UAB „Šilo - Pavėžupis“	80	-	20	-
14	UAB „Šventjonis“	100*	-	-	-
15	UAB „Vasaknos“	100	-	-	-
16	UAB „Žemaitijos žuvis“	100	-	-	-
17	A. Zeleckio individuali įmonė	40	-	60	-
18	ŽŪB „Žemelė“	nedalyvauja	URS gamybos tipas		

** išimtinis vienetinis atvejis samdant grunto kasimo, stumdymo, ilgastrėlę techniką;*

*** tik technikos nuoma (be kuro, be specialisto)*

Kai kurie darbai neįtraukiami į GP neturint technikos ar neesant šalia ūkio rangos (technikos nuomos galimybės)

Šaltinis: Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos narių apklausa, 2021 m.

17 lentelė. Išmokėjimai už gamtotvarkos darbus pagal 2016-2021 m. mokėjimo prašymus

Pareiškėjas	Tvenkinių plotas, už kurį skirta parama, ha	Mokėtina suma už gamtotvarką iš viso per laikotarpį, Eur	Vidutiniškai per laikotarpį, Eur/ha	Vidutiniškai per metus, Eur/ha
Natura 2000 teritorijose veiklą vykdančys pareiškėjai				

Pareiškėjas	Tvenkinių plotas, už kurį skirta parama, ha	Mokėtina suma už gamtotvarką iš viso per laikotarpį, Eur	Vidutiniškai per laikotarpį, Eur/ha	Vidutiniškai per metus, Eur/ha
UAB "Kintai"	465,30	297 870,00	640,17	106,69
UAB "Raseinių žuvininkystė"	1 086,40	503 790,00	463,72	77,29
UAB "Birvėtos tvenkiniai"	738,20	444 501,00	602,14	100,36
UAB "Vasaknos"	1 114,45	465 370,00	417,58	69,60
Vidutiniškai	851,09	427882, 75	502,57	83,79
Vidutiniškai (eliminavus mažiausią reikšmę)	763,30	415387,00	544,20	90,70
Kiti pareiškėjai				
UAB "Šalčininkų žuvininkystės ūkis"	314,33	155 594,00	495,00	82,50
UAB "Daugų žuvis"	593,30	134 263,00	226,30	37,72
UAB "Kaplių žuvis"	207,40	93 130,00	449,04	74,84
A. Zeleckio IĮ	114,47	47 569,00	415,56	69,26
UAB "Šilo-Pavėžupis"	700,40	349 639,00	499,20	83,20
UAB "Šventjonis"	418,50	181 343,00	433,32	72,22
UAB "Karpis"	420,00	171 628,00	408,64	68,11
UAB "Juodasis gandas"	506,00	109 000,00	215,42	35,90
6UAB "Bartžuvė"	363,30	175 157,00	482,13	80,35
UAB "Armolė"	597,20	67 143,00	112,43	18,74
UAB "Žemaitijos žuvis"	397,80	197 419,00	496,28	82,71
UAB "Arvydai"	372,00	192 423,00	517,27	86,21
AB "Išlaužo žuvis"	496,90	155 245,00	312,43	52,07
UAB "Akvilėja"	618,00	280 977,00	454,66	75,78
Vidutiniškai	437,11	165037,86	377,56	62,93
Vidutiniškai (eliminavus mažiausias reikšmes)	402,10	181829,45	452,20	75,37
IŠ VISO	9 523,95	4 022 061,00	422,31	70,39

Šaltinis: Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenys

Atsižvelgiant į tai, kad nėra galimybių nustatyti fiksuotus dydžius už biologinės įvairovės išsaugojimo/būklės gerinimo, rūšių gausinimo ir natūralių vandens telkinių taršos mažinimo konkrečius darbus 2023-2027 m., **rekomenduojama tikslinti/aktualizuoti 2014-2020 m. taikytus ministro įsakyme nustatytus dydžius pagal prieinamus UAB „Sistela“ įkainius** (pateikiama žemiau). **Pažymėtina, kad įgyvendinant naująją priemonę, išlaidų kompensavimui NMA turėtų rinkti išlaidų pagrindimo dokumentus, tokiu būdu, sudarant galimybes fiksuotus dydžius nustatyti ir taikyti ateityje.**

Pateikiame UAB „Sistela“ apskaičiuotus įkainius kai kuriems darbams, kai **darbai vykdomi rangos būdu:**

1) Mechanizuotas griovių šlaitų šienavimas (ha) =

Pylimų ir tvenkinių pakrančių (nuo pylimo šlaito viršaus iki vandens) šienavimas (reguliariai vykdomi darbai Nr. 1)

2014-2020 m. 547,21 Eur/ha

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Mechanizuotas griovių šlaitų šienavimas (ha)	ha		1	675,14	675,14
Darbo sąn. kateg. 3.00	žm. val.	9,5	9,5	8,42	79,99
Traktorius 59 kW (su žolės pjovimo įranga)	maš. val.	9,6	9,6	35,7	342,72
Smulkūs mechanizmai su vidaus degimo varikliu	maš. val.	6,6	6,6	2,11	13,93
Papildomas darbo užmokestis	%		8		7,36
Socialinis draudimas	%		1,79		1,78
Sezoniniai darbai	%		15		12
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		0
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		10,7
Statyb vietės išlaidos	%		9		42,16
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		20,76
Pelnas	%		5		26,57
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		117,17

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

2) Krūmų atžalų ant griovių šlaitų ir kraštų pjovimas rankine krūmapjove kai krūmai vidutinio tankumo (100 kv. m) =

Krūmų (ir jų atžalų) iškirtimas pakrantėse ir ant pylimų (reguliariai vykdomi darbai Nr. 3)

2014-2020 m. 25,18/100 kv. m.

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Krūmų atžalų ant griovių šlaitų ir kraštų pjovimas rankine krūmapjove kai krūmai vidutinio tankumo (100 kv. m)	100 kv. m		1	18,88	18,88
Darbo sąn. kateg.3.00	žm. val.	0,92	0,92	8,42	7,75
Smulkūs mechanizmai su vidaus degimo varikliu	maš. Val.	0,92	0,92	2,11	1,94
Papildomas darbo užmokestis	%		8		0,71
Socialinis draudimas	%		1,79		0,17
Sezoniniai darbai	%		15		1,16
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		0
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		0,06
Statyb vietės išlaidos	%		9		1,06
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		2,01
Pelnas	%		5		0,74
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		3,28

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

3) Krūmų ir smulkaus miško pjovimas krūmapjove kai krūmai vidutinio tankumo (ha) = Medžių ir krūmų (ir jų atžalų) iškirtimas bei aukštosios žolės šienavimas salose (reguliariai vykdomi darbai Nr. 4)

2014-2020 m. 1104,09/ha

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Krūmų ir smulkaus miško pjovimas krūmapjove kai krūmai vidutinio tankumo (ha)	ha		1	81,47	81,47
Krūmapjovė 60 kW	maš.val	1,6	1,6	35,7	57,12
Papildomas darbo užmokestis	%		8		0
Socialinis draudimas	%		1,79		0
Sezoniniai darbai	%		15		0
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		0
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		1,71
Statybvietsės išlaidos	%		9		5,29
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		0
Pelnas	%		5		3,21
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		14,14

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

4) Ajerų, meldų, nendrių, žliugių ir kitokios žolinės augmenijos pašalinimas iš griovių dugno rankiniu būdu (100 m2 dugno) (100 kv. m) =

Biologinei įvairovei nepatrauklių nendrynų išpjovimas (sunaikinimas) ir Atvirų juostų nendrynuose išpjovimas (reguliariai vykdomi darbai Nr. 5 ir Nr. 6)

2014-2020 m. 5,47 Eur/100 kv. m.

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Ajerų, meldų, nendrių, žliugių ir kitokios žolinės augmenijos pašalinimas iš griovių dugno rankiniu būdu (100 m2 dugno) (100 kv.m)	100 kv. m		1	80,24	80,24
Darbo sąn. kateg.2.00	žm. val.	5,4	5,4	7,14	38,56
Papildomas darbo užmokestis	%		8		3,55

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Socialinis draudimas	%		1,79		0,86
Sezoniniai darbai	%		15		5,78
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		0
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		0
Statyb vietės išlaidos	%		9		4,39
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		10,01
Pelnas	%		5		3,16
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		13,93

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

5) Trupinių kalkių išbarstymas kalkių masė 2t (ha) =

Tvenkinių dugno kalkinimo darbai (reguliariai vykdomi darbai Nr. 10)

2014-2020 m. nebuvo vykdoma

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Trupinių kalkių išbarstymas kalkių masė 2t (ha)	ha		1	162,7	162,7
Traktorius iki 59 kW (80 AG)	maš. val.	1	1	35,7	35,7
Vienakaušis ekskavatorius pneumor. 0,25 m ³ kaušo talp.	maš. val.	0,49	0,49	31,32	15,35
Prikabinami mineralinių trąšų barstytuvai	maš. Val.	1	1	6,32	6,32
Trupinės kalkės	t	2	2	28,35	56,7
kalkių masės pokyčio 1 t pridėti 1t			0		
Traktorius iki 59 kW (80 AG)	maš. val.	0,11	0,11	35,7	
Vienakaušis ekskavatorius pneumor. 0,25 m ³ kaušo talp.	maš. val.	0,23	0,23	31,32	
Prikabinami mineralinių trąšų barstytuvai	maš. val.	0,11	0,11	6,32	
Trupinės kalkės	t	1	1	28,35	
Papildomas darbo užmokestis	%		8		0
Socialinis draudimas	%		1,79		0
Sezoniniai darbai	%		15		0
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		1,7
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		1,72
Statyb vietės išlaidos	%		9		10,57
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		0
Pelnas	%		5		6,4
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		28,24

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

6) Griovių valymas vienakaušiais ekskavatoriais kai valomo sluoksnio storis iki 0,4 m (100 m griovio) (100 m) =

Akvakultūros ūkio vandens išleidimo kanalų, atliekančių nusodintuvo funkciją, valymas (reguliariai vykdomi darbai Nr. 11)

2014-2020 m. nebuvo vykdoma

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Griovių valymas vienakaušiais ekskavatoriais kai valomo sluoksnio storis iki 0,4 m (100 m griovio) (100 m)	100 m		1	246,59	246,59
Vienakaušis ekskavatorius 0,4 m ³ kaušo talp.	maš. val.	4,9	4,9	35,28	172,87
Papildomas darbo užmokestis	%		8		0
Socialinis draudimas	%		1,79		0
Sezoniniai darbai	%		15		0
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		0
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		5,19
Statybvietsės išlaidos	%		9		16,03
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		0
Pelnas	%		5		9,7
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		42,8

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

7) Kultūrinių ganyklų vielos tvorų tvėrimas kai tvora 3 eilių (100 m) =

Ganymo infrastruktūros įrengimas (vienkartiniai darbai Nr. 4)

2014-2020 m. buvo vykdoma tik ūkio būdu

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Kultūrinių ganyklų vielos tvorų tvėrimas kai tvora 3 eilių (100 m)	100 m		1	328,62	328,62
Darbo sąn. kateg.2.50	žm. val.	9,1	9,1	7,69	69,98
Traktorius iki 59 kW (80 AG)	maš. val.	2,1	2,1	35,7	74,97

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Traktorinė priekaba	maš. val.	2,1	2,1	3,58	7,52
Rankinis benzininis gręžtuvas žemei D iki 0,2 m	maš. val.	1,76	1,76	2,11	3,71
Plieninė viela (cinkuota)	t	0,02	0,02	1410	28,2
Plieninė viela (cinkuota, spygliuota)	t	0,01	0,01	1390	13,9
Gelžbetonio stulpeliai	vnt.	22	22	0	0
Papildomas darbo užmokestis	%		8		6,44
Socialinis draudimas	%		1,79		1,56
Sezoniniai darbai	%		15		10,5
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		1,26
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		2,59
Statybvietsės išlaidos	%		9		19,86
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		18,17
Pelnas	%		5		12,93
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		57,03

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

8) Grunto kasimas ir užpylimas ant griovių šlaitų, užpilant iki 15 cm storio sluoksniu kai gruntas I grupės, permetimų skaičius 1vnt (100 kv. m) =

Pylimų tvirtinimo darbai (vienkartiniai darbai Nr. 8)

2014-2020 m. 178,84 Eur/100 kv. m.

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Grunto kasimas ir užpylimas ant griovių šlaitų, užpilant iki 15 cm storio sluoksniu kai gruntas I grupės, permetimų skaičius 1vnt (100 kv.m)	100 kv.m		1	203,51	203,51
Darbo sąn. kateg.2.00	žm. val.	13,7	13,7	7,14	97,82
1 permetimų skaičiaus pokyčiui pridėti ar atimti			0		
Darbo sąn. kateg.2.00	žm. val.	8,3	8,3	7,14	
Papildomas darbo užmokestis	%		8		9
Socialinis draudimas	%		1,79		2,17
Sezoniniai darbai	%		15		14,67
Specifiniai darbai	%		0		0
Papildoma medžiagų vertė	%		3		0

Pavadinimas	Mat. vnt.	Norma (su pokyčiu)	Kiekis viso	Kaina vnt., Eur	Kaina kiekio, Eur
Papildoma mechanizmų vertė	%		3		0
Statyb vietės išlaidos	%		9		11,13
Pridėtinės išlaidos	%		20,9		25,39
Pelnas	%		5		8,01
Darbo užmokesčio pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Mechanizmų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Medžiagų vertės pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
Visos kainos pataisos rodiklis	Koeficientas		1		0
PVM	%		21		35,32

Šaltinis: UAB „Sistela“ aktualūs (2021-04) duomenys.

Žolės pjovimo paslaugų kainos, lyginant su praėjusiais metais, 2020 m. taip pat nepasikeitė. Nupjauti žolę vieno hektaro plote 2020 m. kainavo 25,0–40,0 Eur. **Vidutiniškai 32,50 Eur/ha.**

Šaltinis: VĮ ŽŪIKVC (ŽŪMPRIŠ).

2014-2020 m. 196,94 Eur/ha